

א. שִׁירָה שִׁיר!

שִׁירָה־נָא! קח נְבִלָה בְּיָד, חֲלוּל וּמַעֲרָטֵל וְקָל,
בְּאַצְבָּעוֹת כְּבֹדוֹת הִכָּה עַל דֶּק כָּל גַּיִם נְנִיִּים,
זוֹ כָּל אֶצְבַּע כָּלֵב דְּוֹוִי... שָׂא שִׁיר אַחֲרוֹן עוֹד עַל
יְהוּדֵי אֲדַמַּת־אֵירֶפֶה אַחֲרוֹנִים.

ב

– אֵיךְ אֲשִׁיר, אֵיכָה אֶפְצֶה אֶת פִּי וְאֵיךְ אֲכִיל,
הוֹ לְבָדִי, גִּלְמוּד נִשְׁאֲרָתִי בְּשִׂמְמָה –
אֲשִׁתִּי וְאַפְרוּחֵי הַשָּׁנִים – הֵה, אֵימָה נְחִיל!
אֵימָה תְּבַעַתְנִי – קוֹל בּוֹכִים! הֲרַחֵק קוֹל בְּכִי אֲשַׁמַּע –

ג

שִׁירָה, שִׁירָה־נָא! קוֹלָהּ, מִקָּאָב נִשְׁבֵּר, שְׂאֵהוּ־נָא מְרוֹם,
בְּקֹשׁ, בְּקֹשְׁהוּ שֵׁם לְמַעְלָה, אִם עוֹדְנוּ שֵׁם מַעַל –
וְשִׁירָה לּוֹ... אַחֲרוֹן־שִׁירִים תְּשִׁיר עַל הַיְהוּדֵי הָאַחֲרוֹן,
הוּא חֵי, הוּא מֵת, גַּם לֹא נִקְבֵּר, אֵינְנוּ – נְחַסְלֵנוּ...

ד

– אֵיךְ אֲשִׁיר? וְאֵיךְ רֵאשִׁי אוֹכֵל־אֲרִים?
אֲשִׁתִּי הוֹבְלָה, וּבְנִי, בְּנִצְיוֹן־קָה וְנִיּוֹמְלָה – הֲרֹף –
לֹא עוֹד עֲמִי הֵם פֹּה, וּמַעְלֵי אֵינָם סָרִים!
אָהָה, צִלְלִים עֲנָרִים שֶׁל מְאוֹרוֹת־חַיִּי, הֵה, צִלְלֵי קָרָה וּמַחֲשָׁף!

ה

שִׁירָה, שִׁירָה־נָא עוֹד זֹאת הַפֶּעַם הָאַחֲרוֹנָה עַל אֲדַמּוֹת,
הַפֶּשֶׁל רֵאשֶׁה לְאַחֹר, גִּלְגַּל עֵינַיִם בְּדַבְּקוֹת וּבְעֵינַם,
וּפֶעַם אַחֲרוֹנָה תְּשִׁירָה לּוֹ, אֶת נְבִלָה תְּעִיר בְּקוֹל־עֲנוֹת:
כִּי תִמּוּ יְהוּדִים וְאֵינָם עוֹד, נְהַרְגוּ, נִכְרְתוּ, וְאֵינָם!

- איך אשיר? ואיך ראשי אוכל לשאת
בעינים לטושות מרום? דמעה אחת בעיני
שם נקשרה-נקרשה... חורגה, חורגה לצאת
ומש כחה לגשור... רבון, ה, רבוני!

שירה, שירה-נא, אל מול שחקים רמים, סומים את מבטך תגל.
כמו עוד אלהים שם בשמים... קרץ לו, רמו -
כמו עוד מזהיר, מאיר לנו שם אשר רב, גדול!
בא, שב עלי חרבות העם אשר נהרג ושירתך חרו!

- איך אשיר - והעולם נהפך עלי שומם?
איך אנגז, בעוד ידים אפרך?
היכן מתי? מתי אני מבקש, אלי, באשר כל גל אשפה שם מתרומם,
באשר תל אפר שם: - הגידו-נא, איה אמצאכם ואיך?

ועקו, שאו קול מכל צרור-חול, מתחת לאבנים,
ועקו כל גד אבקה, כל אש וכל עשן המתמר -
דמכם הוא ולשדכם, זה מח' עצמים,
ועקו, הרימו קול! הנפש והשאר!

תעלה ועמתכם מפטן חיתו-יצר, מיאור ממעיד-גה,
שהם אכלו אתכם, ועקו מכבשנים, שנעו קטן, גדול,
ועמת-חמס אחפץ לשמע, תאניה אחפץ, שאו קול, לקול מכם אתגעגע,
ועקו, עמי-שקראל אשר נהרג, שאג, השמיעה קול!

לא לשמים קרא, אָזנֶם אָטמוּ כְּאֵדְמָה - זֶה גַל אֲשֵׁפוֹת -
 לא אֵל הַשָּׁמַיִם תִּשְׁנַע, אֵל הַכֵּל-עֲשִׂשִׁית זֶה... הֵה, מִי יִתְנַנִּי, בְּה אַפֵּחַ
 כְּאֲשֶׁר יִפְחוּ בְעֲשִׂשִׁית כָּאֵן, בְּמֵאוֹרֵת-רוֹצְחִים זֶה, לְכַבּוֹת!
 עֲמִי אֹר רַב מְזֶה שִׁפְעָת! אֹרְךָ בְּהִיר מְזֶה נִצַּח!

הֵה, הִרְאָה עֲמִי, לִי! קוֹם, יְדִים פֶּשֶׁט וּשְׁלַח
 מְנֵי בּוֹרוֹת הַעֲמָקִים, מִיִּלִּין אַרְכָּם, מְלֵאִים הֵם וְגִדּוֹשִׁים,
 שִׁכְבָּה עָלַי שִׁכְבָּה, מִשְׁרָפוֹת, בְּסִיד אֲשֶׁר שִׁפְדָּה,
 עֲלוּ! עֲלוּ! אֲשֶׁר בְּרַכָּד הַתַּחְתּוֹן, מִתַּחַת לַעֲמֶק שִׁבְגוֹשִׁים!

צֵאוּ בְּלַכֶּם מִתּוֹךְ טַרְבִּילֵינִקִי, מֵאוֹשׁוֹנְצִים, מִסּוֹבִיבוֹר, הַפֶּל,
 מִבְּלִיזִץ בּוֹאוּ, מִפּוֹנְרִי, וּמְעוֹד, מְעוֹד! פְּנוֹת לְרַב!
 פְּעוֹרֵי-עֵינַיִם, בּוֹעֶקֶה קְרוּשָׁה, יִלְלָה הִיא וְאֵין קוֹל,
 מְנֵי בְּצוֹת, שְׁקוּעִים עִמָּךְ, מְטִיט-יָנוּ, מְרַב־אֹזֹב -

צֵאוּ-צֵאוּ, אֲשֶׁר יִבְשׁוּ וְנִטְחָנוּ וְנִשְׁחָקוּ, יִתְנַצֵּב כָּל הַקֶּהֶל,
 בְּחוּג סְבִיבִי, כְּמוֹ בַּמְחוּל-מִחְנִים, מַעֲגֵל גְּדוֹל אֶחָד נְכוֹן -
 סְבִיבִים, סְבוֹת פֶּה, אִמְהוֹת וְנִלְדִיקוֹן בַּחֵיק, יַחַד אִם וְגַם עוֹלָל -
 עֲלוּ-נָא עֲצֻמוֹת הַיְהוּדִיּוֹת, מֵאֲבָקוֹת צֵאוּ וּמִגּוֹרֵי-סְבוּן.

הוּי, שׁוֹבֵר-נָא וְהִרְאוּ לִי, הַגְּלוּ-נָא לִי, בְּלַכֶּם, קְהֵל-עוֹלָם,
 לְרֵאוֹת בְּלַכֶּם אֶתְאוּ, לְהִבִּיט בְּכֶם, אֲבִיט וְאֶתְבוּנָה,
 אֶרְאֶה עֲמִי שְׁלִי, שְׁלִי אֲשֶׁר נִהְרַג, אֲתוֹן מִבֶּט אֵלֶם בּוֹ, נֶאֱלַם,
 וְאֵן אֲשִׁירָה... בּוֹ... הַנְּבֵל תָּנוּ - וְאֶנְגְּוּ!

מנגו אני, ירדתי, לשבתי על צפר, נאנגו, ובשיר נוגה: אהה, עמי, העם! מליונים יהודים עמדו סביבי, הקשיבו אל השר, מליונים הרוגים - מחנה גדול! - עמדו, הטו אונם.

ב

מחנה גדול, עם רב, הוי, הוי, מה רבו! אותה בקעה, בקעת העצמות של יחזקאל בקצה פנה יקלה פה התכנס - והוא יחזקאל עצמו, לא עוד הנה מרהיב, בוטח לעמד בדרו אל הרוגים, כמוני את ידיו הנה פורש.

ג

קצר-יד כמוני יעמד, כמוני ראש יפשיל, מכביד, בית נבוה בשמי האפר, סביב, הרחק, שממה... ומטה יורידהו שוב, כבד, יוריד, יוריד, ושח אלם, עמק, לארץ, כאבו דמומה.

ד

הוי, בן-בנוי, הוי, יהודי בבקעת-פשוים, ראה ראית את עצמות-עמד, את היבשות, ומהי פאיש נדהם... והמום, כפסל-עץ נתת ביד האלהים, אלה זה, כי יעביר אותך סביב-סביב שם בבקעה ההיא.

ה

ונתת און כי ישאל עוד: "התחינה?" העוד-חזון חיים לעצמות? אהה, לא הן אם לאו תדע - אם כן, אני, מה עוד אני אגידה? אוי לי, אויה לאסונו! כי מעמי, מן ההרוג, אף עצם לא שרדה...

אין עצם פי נעלה בְּשֵׁר עֲלֶיךָ, כי עור יקָרם,
 וְאִין דְּבַר לְפַחַת רֵיחַ בּוֹ, כי עוד ישוב לחיות,
 רָאָה, רָאָה, פֶּה עִם הַרוּג כְּלוֹ, הָעַם, מוֹמֵת, עוֹמֵד פֶּה דָם,
 מִבֶּט קְרוּשׁ יִלְטֵשׁ אֲלֵינוּ, צוֹפֵה בְּנוּ בְּעֵינַיִם קַפּוּאוֹת.

רָאָה רְאִשִׁים פּוֹנִים אֲלֵינוּ, מְלִיוֹנִים, יָדִים סֹפֵר, הָאֵם תּוֹכְלוּ!
 רָאָה שְׁפָתַיִם וּפְנִים, הָאֵם תְּפַלֵּה קַפְאָה בְּהֵם אוֹ זוֹ הִיא וְעַקְתָּם?
 גְּשָׁה וְגַע בְּהֵם... אִין מִשְׁהוּ לְגַעַת בּוֹ - חֲלָל!
 מֶלֶךְ בְּדִיתִי יְהוּדִים! מֶלֶךְ בְּדִיתִי עִם!

אֵינֶם עוֹד! וְלֹא יוֹסִיפוּ פֶּה בְּאַרְץ עוֹד לְהִיזוֹ!
 אֲנִי בְּדַמְיוֹנִי צִרְתִּים! וְכֵה יוֹשֵׁב אָנִי, בּוֹדֵה אֹתְכֶם, בְּדֹאֵי -
 וְרַק יִסּוּרֵיכֶם אֲמַת הֵם, הָעַנּוּיִים אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פֶּה רוֹאוֹת,
 זֶה הָעַנּוּי שֶׁל הַרְצָחֶם אֲמָנֶם גְּדוֹל הוּא וְדֹאֵי...

רָאָה, רָאָה הָעַם סְבִיבִי, הַרְחַק, לֹא יִסְפֵּר וְלֹא יַמַּד,
 וְרָאָה כָּלֶם - בְּשָׂרֵי יִסְמֵר וְחִיל בְּעַצְמוֹת -
 בְּעֵינֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יִבִּיטוּ, בְּעֵינָיו שֶׁל יוֹמֵק הַנְּחַרְד,
 הִנֵּה הֵם מִבִּיטִים כָּלֶם בְּעֵינֵי אִשְׁתִּי הָעַגוּמוֹת.

בְּעֵינֵי כָּרְל, זֶה אָחִי, עֵינָיו הֵן, גְּדוֹלוֹת-כְּחֻלוֹת - אָכְנוּ:
 מִזֵּינ מִבֶּטוֹ לְהֵם? הִנֵּהוּ! הוּא עַצְמוֹ, הֲלֹא!
 אֵת יִלְדָיו הוּא מִבְּקֵשׁ וְלֹא יָדַע כִּי הֵם
 בֵּין הַמְּלִיוֹנִים פֶּה... אֵף לֹא אֲגִיד לוֹ, לֹא...!

יא

חנה שלי ושני בנינו - הז עמם היא גלקחה!
חנה שלי יודעת: יחד נלכדו עמה בני -
רק לא מדע, היכן הוא צבי? ואני היכן, ואיכה
את אסוני אשא, האסון אשר עודני חי...

יב

וכה מרים אלי עיניה, כאשר ישא עינים דם
העם בלו אלי... וכמו מביט ואינה רואה -
הוי, בואי, את החרישית והדוכבת פה, קרבי, חנה, הלום,
התבונני, הטי אונך אלי קולי והפיריני-נא!

יג

שמע, בנציקל, הרף גאון שלי, הלא תבין תשמע
שפת יהודי אחרון-אחרון, מינת-איכה האחרונה -
ואתה, ניומלה שלי, האור הצח שלי, הנחמה,
הוי, ניום, היכן בת-צחוק שלך? הסתר, הסתר השחוק, הוי, הסתירה-נא...

יד

יראתי, ניומלה, את בת-הצחוק הזאת, כאשר לפחד צריך
מפני חיוך שלי גם אני... נעמה לשיר הקשב -
הנה ידי כלב עלי נבלי אש-אשליה,
לקפות מכאוב על מכאובנו... כי נעצם וגם ימר הכאוב!

טו

יחזקאל? לא הוא: ירמיהו... לאו, גם הוא לי למוטר!
אני שועתי אליהם: עורני-נא, תנו יד!
אך לא אוסיף תכות להם בשירי, האחרון לשר -
כי הם בנבואתם, ואני במכאובי גדולים אמד.

15.10.1943

ג. הוּ, מְכַאוֹבֵי שְׁלִי!

מְכַאוֹבֵימִי הוּ, מְכַאוֹבֵי שְׁלִי... אֲשֶׁרֵיכֶם, הוּי, יְהוּדִים, הוּ, אֲשֶׁרֵיכֶם!
אֲשֶׁרֵיכֶם, אַתֶּם הַגְּלֻמוּדִים, מְתִימְעֵט שְׁרִידִים בְּעֵבֶר יָם,
כִּי לֹא תָדְעוּ זֹאת... הוּי, לֹו לְמְכַאוֹבֵי נִמֵּן כִּי יִפְתָּחוּ פִּיהֶם
וְבָאוּ אֲזוּ כְּרַעַל בְּלִבְכֶם וְהִחְשִׁיכוּ עֲלֵיכֶם אֶת הָעוֹלָם.

ב

מְכַאוֹבֵימִי, הָלֹא תִגְוֹבוּ בִּי, תִשְׁגּוּ מְאֹד, תִּסְיְפוּ לַעֲלוֹת, לְגָדֹל -
מֵה תִחְתְּרוּ, אַפּוֹא? הַתִּחְדְּרוּ אֵלַי קְרִבִי אוּ תִחְרְגוּ לְצֵאתָ?
אֲלֵנָא תְּגִיחוּ, מְכַאוֹבֵימִי! עֲלוּ, צְמַחוּ בִּי, וְאֲלֵנָא תִשְׁמִיעוּ קוֹל,
הַחְרִישוּ, הֵן תִּדְאִיבוּ כֹה, הוּ, מְכַאוֹבֵי שְׁלִי, כְּבָדִים אַתֶּם מִשְׁאֵת!

ג

כִּי תִכְרַסְמוּ, עוֹרִים, בִּי, עֲצוּמֵי־עֵינַיִם, נוֹקְבִים בִּי, לֵלֹא בְלוּם,
בְּפִיּוֹת פְּתוּחִים, כְּתוֹלְעִים בְּקֶבֶר... הוּ, יְסוּרִים לֵלֹא דְמִיּוֹן, לֵלֹא מְשֻׁלִּי!
עַל־כֵּן הַחְרִישוּ בִּי, עִם כָּל הַחְרוּגִים שְׁלִי, וְנִחוּ, נִחוּ בְשָׁלוֹם!
נִחוּ, מְכַאוֹבֵי, קְרִבִי, כְּרַקֵּב כְּתוֹף הַטַּחֵב, בְּלִבִּי זֶה, הַמֵּאֲכֵל.

ד

"אֲנִי הַגְּבֵר", אֲנִי הָאִישׁ רָאָה, הִיטִיב לְרֵאוֹת
בְּהִשְׁלֹף אֶת עוֹלְלִי, נָשִׁי, וְהָנִים וְעֵלְמִים,
בְּהִשְׁלֹף אוֹתָם בְּאֲבָנִים, כְּלֶקֶט שְׂבָבִים, לַעֲגֻלוֹת,
וְחָרַף אוֹתָם כְּבוֹז וְהִכּוֹתָם כְּלִי רַחֲמִים.

ה

בְּעַד חֲלוֹן נִשְׁקַפְתִּי, וְהַמְכִים רֵאִיתִי בְּחֲלוֹן!
אֲתַבּוֹנְנָה אֶל הַמְכִים, וְלִמְכִים אֲבִיט - אֵלַי!
יְדֵי פְּרַכְתִּי מִחְרָפָה... כְּלָמָה זֹו וְקוֹלוֹן:
בְּיַדִּי יְהוּדִים, אָקֵה, אֶת הַיְהוּדִים כְּלוּ - אֶת יְהוּדֵי שְׁלִי!

מומרים וערבי-מומרים, מגף מכריק ברגל-גאנה,
המצנפות במגוד-דוד כמו בצלב-הקרבס חוגגות,
בלשון זכרית פפה, לשון גסה, משבשה ומתעבה,
הם-הם סחבנונו מבתינו, סחב, השלף מעל המדרגות.

דלתות קרעו והתפרצו ברשע, ברשע ובקול-קולות,
פרצו בתים עבריים מסגרים, בהניפם ביד אלות-העץ -
בלשו, מצאנונו והכו, גרשו זמן וטף לעגלות,
החוצה! ויירקו בפני האלהים, חללו אור-יום, חלל-נאצי.

מתחת למטה, מן הארון גררנו, קלל אותנו וחרף:
"העגלה בחוץ! לעזאזל בלכם, אל המטען, לכליוו!"
גרפנונו מן הבית, טלטלו בלנו, ועוד הוסיפו שם לבלש ולצרף:
שמלה אחרונה מן הארון, פת-לחם אחרונה, חפון-הגריסים האחרון.

ושם ברחוב - אפשר לצאת מדעת! בחוץ - הבט וממראה עיניך בינתון תכלה!
הרחוב כמת בלו, וכלו מהומה גדולה, בלו הוא יללה -
הרחוב - הרחוק-הרחוק למעלה, ורחוק למטה - ריק ההנה, אף - הרחוב מלא,
עגלות ויהודים בהן! מאניה נאניה שם, זועקה כל עגלה...

עגלות ויהודים בהן! פוברים ידים הם, תולשים את השער -
ויש שוחקים - המחרשים הללו! ועקתם עולה יומר!
מתבוננים הם... מבטם בלבד... האם תלום הוא רע, האם אמת דבר?
ושוטרם, יהודים, ממגפים, ממצנפים, סביב לעגלות - אבוי, יהודי הוא השוטר!

הגרמני הוא מן הצד, וכמו שחוק קל, לא שחוק, שפתיו ניד -
 הגרמני הוא מרחוק עומד, הוא לא ינקף ידו - הגרמני,
 אבוי, אבוי הגרמני! בידי יהודים - את יהודי השמיד,
 הבט לעגלות! ראה את החרפה, הבט וראה הכאב והעני!

יב

מחלוני ראיתי הקרונות הממלאים, העמוסים,
 שמעתי שועתם עד לשמים, האנקות הנאלמות מכאב -
 אהה, קרונות הדני, טעוני חיים ומוכלים למות! הסוסים,
 הם צעדו, האופנים גם הם נעו, התגלגל נסב...

יג

סוסים, הו, נואלים שכמותכם, מה ראש תורידו, אכלים?
 ומה תנועו, גלגלים בעצב? אם תדעו, סוסים ואופנים,
 לאו נוסעים אתם ואנה תשאום? האם תדעו, אנה מוכילים
 אתם בנות עמי המעגנות, בני שלי הגאונים!

יד

הוי, לו ידעתם - ותצנפו בקולי פראים, צנה והודק
 אחורנית על רגליכם, ומפרשים בידי אדם גפים קדמיות,
 פוכרים אותן מפני יאוש, לעיני עולם פלו המתנפר,
 הגלגלים, העגלים - הם לא יוכלו לנוע עוד...

טו

אף אין יודעים הם ונוסעים, פונים מנובוליפקי, נחזק -
 אל ומנהו; הדרך אל רציף הטעו מגדרת, שם צופה
 רבבת, מחכים קרונות ריקים, את פלגו הם ניסעו, הוי, רחוק רחוק -
 ולמחר ריקים ישובו... הו, אימה ביי, שקפאה!

22.10.1943

ד. הנה הם שוב כאן הקרונות של הרפכת!

אימה גדולה נופלה עלי, מפחד רב וחרדה בשרי סמר -
הנה הם שוב כאן, הקרונות! רק תמול יצאו - ברדת יום -
והיום הנה הם שוב כאן, נצבים ב"אומשליק" (זה רציף-הטעון) ככר...
הלא תראה את הפיות הפעורים? איך פָּערו, הרחיבו פה אים!

ב

רוצים הם עוד! דורשים הם שוב, בטנם זו לא תשבע,
עומדים הם ומחכים ככר - יהודים! מתי יובאו הלום בסוף?
רעבים - כמו אף יהודי אחד עדין אל פיהם לא בא...
ואם גם באו כן, מה הרע? רוצים הם עוד, דורשים הם כן וקר!

ג

רוצים הם עוד, עומדים הם ככר, צופים, כמו שלחן גערה,
ולסעדה מוכן הוא - יהודים! הב אותם! ככל אשר נכיל, לרב!
את כל העם, זה הזמן, עלי בניו רפים, כל רענו נרה,
אבי-ענב לגפן עתיקה, ויהודים זמנים - פיזו משמר נטוב.

ד

הב עוד, הב לנו יהודים עוד... קרונות קרים, כקטלנים מצעקים:
"תנו עוד! ועוד הוסיפו!" ולא ידעו פוגה,
עומדים הם ככר, צופים בְּרציף... מחכים הם לנו, מחכים,
קרונות תמימי-פנים, ולרנחה פתוחים, לרב, רפכת ארקה.

ה

אף זה עתה מלאים-גדושים היו, עד שים למדחקים מחנק,
עמדו מתים בין החיים, המת לחי פה יצמד,
יהודים מתים עמדו אתמול ולא יכלו לנפל בתוף הדחק,
אף לא נכר היה בהם, מי כאן חסי ומי המת.

היהודי המת ראשו כחי הניע, נע מצד אל צד,
 וזעה של יציאת-הנפש נגרה מפני החי;
 נלד אל אמו מתה יבפה: תגי מים, מים לי מעט,
 בכף קטנה יבה עלי פניה: סם לי, הניחיני, די!

וילד עוד אחד, פעוט, חבוק בידי אביו המת -
 ראוי: הילדים, אם גם עלפו ומשו, עוד עומד בהם כחם! -
 אביו, אף כי גדול הנהו - הוא לא עצר, האב, לשאת -
 הילד לא יביו, יפציר בו עוד: בוא, אבא! בוא! נצא מקאן!

ושם, הרחק שם, בקרון, בצד שהוא, בנרפתים, התרחש
 דברמה: האם קרה דבר ואיו יודע מה היה?
 אף הקהל מספר הנהו, הקהל תופס ומנחש,
 בו, משהו קפץ החוצה שם... שמעו, הקשיבו: ירעה!

קפץ שם משהו... ומתיכים היהודים ופטר-צחוק מבלג...
 יהודים, הו, יקירי שלי, קדושים שקמותכם בישראל!
 מה תשמחו? שמעו, האוקריני שם יורה מעל הגג,
 ומה בקה? ובלבד שמישהו יצא, ובלבד שמישהו יכה להגאל.

ואם בדור, מה רע? הן לבדור פה בקרון יתפללו הכל -
 הוא לא יפסח על איש! מוטב יפגע בנו בלב-שדה בדור,
 מאשר... היכו? לאן נובל אנתנו? מי הוא האומר ודוי במלא הקול?
 ענו אחריו, ענו כלכם - ונקלע גופכם מחם לקר.

יא

קרונות ריקים! אף זה עתה מלאו אתכם, ושוב עומדים אתם ריקם,
היכן שמתם אותם, את היהודים? ומה נהיה עמם ונעשה?
רבה נמנו ונחמתו - ושוב איך הגעתם לכאן?
קרונות, הגידו לי, קרונות ריקים: לאן הנה זה המסע?

יב

אדע! מן העולם שהוא שבתם, ודאי הוא לא רחוק מכאן,
הן תמול שאתם, משא טעון, והיום - שוב כאן אתם! ולא יום עבר!
מה תחפזו כל-כף, קרונות, מה אץ לכם כל-כף הזמן?
כמוני תודקנו מהר, כמוני, שב וכלי נשבר.

יג

מהתבונן בלבד, מראות הכל, הוי, הוי, משמע את כל אלי!
איכה תוכלו שאת כל זאת, אם גם ברזל אתם ועץ!
ברזל! בלב האדמה עמק שכנת, הברזל,
הה, עץ! אילו צמחת על פני ארץ, גא ורם עליה לאיו מז?

יד

ועתה? קרונות אתם, קרונות-משא פיוס, מתבוננים דומם,
עדים אלמים למיו משא כזה ולמצוקה אשר כזאת ולעונות!
אלמים ומסגרים הבטתם... אמרו, קרונות, אמרו, לאן
נוסעים אתם? את עמי, את ישראל, הוי, אנה הוצאתם למות?

טו

לא אשמתכם היא, מעמיסים אתכם ומצוים לכם: סעו!
משלחים אתכם מלאים מכאן, מרדפים לשוב ריקם, בלימה -
קרונות באי-משם, אמרו דבר, הגידו לי מני עולם שהוא,
סבו, סבו גלגלים, ספרו, ואני, אני אוריד דמעה...

6.10.1943

ה. הישיבה בקהלה על-אדות העשרת....

ספרו, ספרו, קרונות לי, מלנים יחידים כי הייתם בהלונה,
הה, ארונות-מתים אלמים, יש, יש מה לספר בפרשת-הגמר,
את הננים אלי קבורה נשאתם, אתם אשר בלא רוח ונשמה חיה...
וכה יענוני ארונות-המנת: אל-נא, אל-נא תשאל...

ב

ספרו, ספרו-נא, אם כי רב מכס אדע, אדע מראש, מעת
המודעה ראיתי, ועד הקהלה שם בעצמו הואיל לכתב
למשה את הענש הצפוי... ודאי צווי עליו והוא צית -
ששה אלפים ביום! ההתחלה אדע... אתם, אתם יודעים הסוף.

ג

ספרו, אני רק התחלה אדע... ההתחלה אינה הכל,
אתם הסוף השיחו לי... האם בכיי אתכם משיחכם יבהיל?
ספרו הסוף, ספרו, אני אקשיב, אבכה בלאט, בלי קול,
כי סלע שהכה הנני, ונטפים כאבן זו אזיל.

ד

ספרו, ספרו! כי אם לאו, אשיח אני... כן, אני הוא המשיח מר,
ואני בוכה לבד... בכי, עיני, לאשר ראית, עיני הדואבה!
הה, ארונות-מתים אלמים, יש, יש מה לספר בפרשת-הגמר,
האם תדעו, איה יהודים אלפים ששה ליום היו אז לרובה?

ה

הו עוד שלשום ששה תסיעו, רק ששת אלפים בלבד,
לקחתם ותובילום למיתה בלם, ולמה זה אתמול כבר עשרה?
עשרת אלפים, רבכה שלמה! שלא יחסר, חלילה, אף אחד!
למחרת, בבת אחת, אחרי ששה הראשונים שמעו, שמעו אשר קרה:

כפריצי-חיות פָּרְצוּ אֶל בֵּית הַנּוֹעַד, אֶל "זֶקֶן הַיְהוּדִים", כַּמְטָרִפִּים,
אֶל צ'רְנִיקוֹב, נְשִׂיא הַקְּהֵלָה, וְכֵה קָרְאוּ אֵלָיו, אֶל הַפְּרָנִס:
לֹא עוֹד שְׂשֵׁה נְדָרְשׁ! לֹא עוֹד נִסְכִּים לְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים,
רִבְבָה תַתְּנוּ! רִבְבָה! - מִשְׁפָּט קָצֵר וְחַד וְגַם.

וְעוֹד הַיּוֹם לַתְּלוֹת הַמוֹדְעָה אֶל הַיְהוּדִים כָּלָם, כַּחֲקִי:
רִבְבָה מִכֶּם, מִחֵר כְּכֹר רִבְבָה מִשְׁלָכֶם! - הַשְּׁמִיעוּ הַגּוֹזְרָה
וְיִצְאוּ. אֶל כְּרִסְתוֹ נוֹפֵל חוֹר, הוּא, הַנְּשִׂיא, מֵאֲצֵל הַשְּׁלֶחֶן, זֶה הַיֶּרֶק...
אִתָּה כּוֹתֵב? עַל עֲשָׂרָה תַחְתָּם? הֲכֵה רַבִּים מִן הַשְּׂשֵׁה הַעֲשָׂרָה?

צ'רְנִיקוֹב? הַמַּהְנַדֵּס צ'רְנִיקוֹב? אֲדַמְיָה? שְׁמַע, הֲלֹא תִשְׁמַעוּ?
וְאִם גַּם עֲשָׂרָה? אֲמַנִּם יוֹתֵר הֵם... כּוּ... שְׁמַעְנִי נָא, אֲדַמְיָה... מַה זֶה עַל לִבְךָ עֲלִיתָ?
הֵאֵם אֲמַנִּם כְּפוֹנְתְךָ הִיא? אֵה? מִזְכִּירְתְךָ הִיא... אֵינָה יוֹדַעַת מַה
כְּלִבְךָ כַּעַת... אֵף לָמָּה תִשְׁלַחְנָה? אֵי, אִתָּה בּוֹכָה, בּוֹכָה אִתָּה...

וַיֵּמָּה תִבְכֶּה? אַחֲרֵי הַכָּל אָדָם הִגּוֹן אִתָּה... אֵף אֶל־נָא נִכְחַד:
הַיְהוּדִי בָּךְ מוֹעֵט, וְכִי עָקַר לָךְ הַעֲשָׂרָה? וְלִשְׂשֵׁה אִתָּה מוֹכּוּ?
אִתָּה רוֹגֵז - עַל מִי? אָכוֹ, עַל עֲצָמָךְ... אִתָּה מִכָּה בְּזֵה "עַל חֲטָא"
בּוֹלַע רַעַל... אֵי, מַהֲרִי כִלָּה... עוֹד מַעֲט וְהַמוֹעֵצָה כִּלָּה תִבּוֹא לְכֹאן!

הַיְהוּדִי מוֹעֵט בָּךְ, אֲדַמְיָה, הִנֵּה בְּמַרְעֵלָה בְּחַרְתִּי, בִּידָךְ מִשִּׁים לָךְ קִי?
וְאֵלּוֹ הַיְהוּדִי - הַוֹרְגִים אוֹתוֹ... יֵתֵר עַז נְדָרְשׁ לְהַהֲרִג וְיֵתֵר שְׂאֵת...
אֵף מִיֵּלֵא... אֵין דְּבָר... אִתָּה שׁוֹתָה? אִתָּה רוֹחֵץ, אֲדַמְיָה, בְּגִנְיוֹן אִתָּה רוֹחֵץ?
חֲיִיד, כּוּ חֲיִיד - עֲרַב־שְׂמֵד... טַעַם רַב מִזֵּה בְּמִיתְתְךָ עוֹמֵד.

מה בצע? לא אתה, אמן; ודאי - שלא אתה. אף הוא, זה נעד הקהלה,
הלא יסכים... וכי בידו הוא? הן רק מראית בלבד פאן, כלום עוד לו דעה?
עשרה ידרשו... מה פחו? אי, אי! אותה התרוצצות, אדמיה, אשר בנפשה התחוללה
בהדרש ששה... ומכרסמה בהם, אוכלה עמק אותה התולעה...

אדמיה... הס... כבר מת הוא... הנשיא המת יושב על הפסא - יושב בראש -
נעצמו עיניו בתוף פנים גלויים, הראש מפשל, יושב ומחכה הוא כה...
הנעד בא, דופק: מה טעם הוא נסגר שם, הנשיא, עד בוש?
הן לישיבה דחופה קרא... דפקו! דפקו, נפתחו!

נדמה להם כי מי שם מבפנים קרא להם: יבוא!
אכן נדמה להם... הנהו, הנשיא, על הפסא יושב, והוא פרמינו -
הנשיא, כבודו? הן לישיבה קרא לנו? גם באנו לצו?
הגנו... התיצבנו פה כלנו, אין אחד חסר כאן למנו?

ועכשו? ומה עכשו, הלטלפו? - אף לאו... זה נרעימם...
נהם יעשו... לא, לא, אל-נא תאמרו דברי! הוא חי, נאם גם מת... ומה עכשו?
את הישיבה לערף - עשרת. כן-הוא, עשרה! חור, מחריש, דומם
ישב הנעד אל השלחן, אל הנרק... הנה ישב -

בראש יושב הוא, הנשיא, ואחריו חברי המועצה כלם, סביב,
שער-ראשם סומר, בעורקיהם קופא הנם... ומישהו נוטל
רשות-דבור, פותח הוא - לשונו כמו עלה תרעד בפיו,
וכלם יקשיבו... הנשיא המת מנהל את הישיבה - כאלו נהל.

ו. הראשונים

והתחילה פרשה: רבקה יום-יום, מכסת האלפים מישראל היתה לעשרה!
ולא ארו הזמן ונלקחו כבר רבקה וחצי למסע -
זה הפרך של יהודים - ורשה זו! המקפה חומה, המגדרה,
ראיתה לעיני שוקעת, לעיני תמה לגוע, וכשילג נמסה.

ב

ורשה! העיר ואם בישראל! מלאה בבית-הכנסת ביום-כפור, בכפר-השוק ביום יריד,
יהודים-שלי-ורשה, שואפים לפרנסה ומבקשי האלהים, העצובים כל-כך וכה רבי'
שמתה -

יהודי רוכל בשוק, יהודי המתכנס לבית-מדרש ערבית ושחרית! -
ורשה עטופת-האבן, אטומה ומסגרה - אף זה עתה מלאה היתה ממך!

ג

ביום ריקה את! ריקה ומרוקנה! ביום הצגת בוד, ריקם!
לבית-עולם היית, לשנה-קברות שומם, אף שוממה ממנו ועזובה -
רחובות שלמים בה מתו - ואין רואים אף מת כי יתגולל עוד באו.
בתים פתוחים עומדים, ואין יוצא מהם ואין בא.

ד

הראשונים לכליון - התינוקות היו, יתומים פעוטים, הפקר על אדמה,
הם הם הטוב שבפעולם, מיטב החן לארץ החשוכה!
הה, יתומים רבים! מהם, מגלמודי-עולם בבית-מחסה, הציצה לנו נחמה
מן הפנים העגומים, אלמים ואפלים, אמרנו, עוד אורי-יום עלינו יבקע!

ה

הנה כי כן, בסוף התרה, ארבעים ושתים, בבית-מחסה כזה עני,
ראיתי ילדים, אף זה עתה נאספו ברחוב, נאחפנס אלי פנה מן הפנות,
נאראה בחיקה של מחנכת שם תינוקות, פחות מבת שנתיים היא,
רזה-רזנת, חרוד-הפנות בפניה ועינים לה, רצינות הן, רצינות.

ואתבוגן בה, התבוננתי בבת־שנתיים זקנה זו, בפכתא - פכת מאה
 היא הילדה בישראל, פכת מאה זו החמרה והעניות -
 אשר לא ראתה סבתא שלה בחלומה ראתה זו בהקיץ, התינוקת הנכבדה,
 ואבך, וכה אמרתי אל נפשי: אל בכי, הצער יחלה, אף תעמד בה הרציניות!

הרציניות היא תעמד, היא תערה לחיק־עולם, לחיק־חיים, תעמיק אותם,
 זה פכד־ראש, היהודי, הוא יפכת, יעיר, עיני־עורים יפכות, יהל;
 כמו תורה הוא לעולם, כמו נבואה, כמכתב־הקדש בחותם -
 אל תבך, אל תבך... שמונים מליון רוצחים יהיו פפרתו של ילד פכד־הגות בישראל.

אל תבך... ב"תחנה" זו עוד ילדה ראיתי, פכת חמש שנים,
 היא כלכלה אחיה הפעוט ממנה, והוא בוכה, חולה האח,
 בתוך רבה קלושה טבלה פרורים של לחם מצנמים,
 ורב חקמה אל פיו הבריחה... זכו עיני לראות בכך!

לראות האם, האם בגיל חמש, בכלכלה אותו, לשמע את שיחה
 פדברה אליו. אמי, אחת במלוא תבל, היא לא השפילה פה בהמצאות.
 זו מחתה דמעו בצחוק, הבליעה אל לבו שמחה,
 ילדה בישראל! שלום־עליכם לא היטיב בזה ממנה לעשות.

אני ראיתי זאת! ראיתי שם בבית את היתום, את הגדול;
 נכנסתי לאולם אחר, הלכה צנה צנה - גם פה, גם שם -
 ומרחוק תנור של פח - נגהו על קמץ־ילדים יפל,
 התינוקות הערמים־כמעט נצבו סביב ללהט הפחם.

יא

להט הקובס. אחד רגלו הושיט, זה יד קטנה, קפואה קרב,
ונה כתפו הערמה. ואחד חנר, שחור-עין, ילד רב מאד,
ספר מעשיה, לא, לא מעשיה הייתה זו! הוא סער, הוא התלהב -
הוי, בן-אמוץ! כמוהו לא נלחמת, ולשון ישראלית לא הייתה לה פזאת.

יב

יהודית דבר, מערכה בלשון-הקדש, לאו, לשון-הקדש היא בפלו!
שמע, שמע, ראה עיניו שלו, היהודיות, ואת מצחו, ואיך ישלח
ראשו למעלה... ישעיהו! לא קטן כמותו היית, ולא היית כה גדול,
וטוב כמוהו לא היית. ולא אמת פזו בפיד, ולא האמנת פדי!

יג

אולם יותר מזה הילד בבית-המחסה, הילד שדבר כה נרגשות,
גדול מראה אחיו ואחיותיו, איש-איש מהם בפה ועיר פתוח לו הקשיב, שמע -
הה, ארצות בלכו, ערים גדולות שבאירפה, ישנות גם חדשות,
לא ראתה עוד עיון-תבל פזאת, ולא הייתה פזאת על פני האדמה.

יד

הם, ילדים מישראל, הראשונים היו בלם לגור-הדיו ולאסון,
רבם בלא אב ואם; אבל בהם הקרח, הרעב והכנפם;
משיחים קדושים, מקדשים ביסורים... אמרו-נא, אלה מה חטאו, הצאנו?
מדוע זה בימי הפליון הם ראשונים הפקר לרשע, ראשונים בכף הנם?

טו

הראשונים היו, לקוחים-למנות, ראשונים אל הקרון,
פה השלכו לעגלות, אל הגדולות, בערמות אשפה, בדם-אדמה -
והסיעים, וההגים, והשמידום, ללא שריד וזכרון...
מיטב בני! נספו בלמו הה, אויזה לי נאלילי! שמה ומשמה!

2-3-4.11.1943

ז. מאחר

וי לי, פי ידעתי, וגם שכני עמי, כל יהודי, עד איש אחד,
כלנו מקטן ועד גדול, זמן נטף - ידענו הדבר הזה,
ובפינו לא הגדנו... הסי! כל איש ואיש מפני עצמו פחד,
וכה הסינו את הקול במחשבתנו, החרשנוהו בחזה.

ב

גם בטרם בני-בלעל בגישאות צרים פלאוננו, בסוגר,
בטרם חלמנו, בטרם בלויז, ועוד לפני פונרי, לפני קצנרק,
מנד בראשית המלחמה, אזור, מדי נפגש ברחוב מפר
נשפיל עינינו מטה, ונד אל יד ביתר עו ועצם תלחץ.

ג

ולא שפתים, לא עינים, לא כל הגה... העינים, ביראן
מבט למעלה לא העיפנו... המבט - כמו דבור ברור ומנחש - יסגיר...
ורק ידים! הידים האלמות - דברו, קראו בלא פחד, בקול רם -
תקל, תקלו... כמלים בלתי נראות הנכתבות על פני הקיר...

ד

הה, לא רק אנו - הקירות! בתלי כל בית, ובחוצו כל אבן דוממה,
ידעו קמונו זאת, קמונו... מיז הוי, מי לכם הביע והגה?
אף לא בכדי הביטו בנו הכתלים, אלמים, חורים, השקיפו באימה
ולא בכדי הציצו בנו אבנים באלם התאפקות ודאגה...

ה

כלנו, הה, כלנו זאת ידענו, דגים במים ועלי גג צפור,
גם הגויים סביבנו: לכליון צפויים אנו! פי נהרג כאיש אחד, הפלו!
ובלא כל "למה!" ואזלת כל יד! פלה ונחרצה היא, חק ולא יעבור:
לכולתו את ישראל, העם, להשמידו מני קטן ועד גדול.

ואף התחוללה מלחמת היטלר, קהה ורצחנית כמוהו, המתעב,
 ואף פשטה על פני פולין להקת-הגרמנים באש ודם,
 עזבו היהודים, עזב העם פלו עריו ועירוותיו,
 עד לא נותר תיגוק בערישה, זקני ישוב עזבו את מקומם.

ברחו, לאן? הוי, אל תפנה אל איש: להיכן? ואנה אתה רץ?
 ואל תשאל אדם: מדוע? טוב לך כי לא תדע זאת... אל תשאל!
 על לב כל איש אל מדבר, כי יעשה או כי יחדל... אלנא תיעץ...
 כי ישאר בביתו החם, או כי יצא לדרך עם הכלל...

בבית... הם מתפרצים לתוף בתי-שלי-ישראל ועושים שם במחשך -
 בלא-רואים, בלא-שומעים - הורגים, ורע מזה, כי יחטפו עמם, חוטפים וסוחבים...
 ובדרכים - עם רב ודחק; ראה, ראה: צבא "מסרשמיטים", איה ינמיה לטוס, ישח:
 השניסים ראה, הגבורים לרע אש על יהודים, על ראשיהם הדואבים.

אלנא תעוץ לאיש דבר, גם לא לשארף, לא לקרוב ולגואל,
 זה הקרוב - הוא העמיד בך עיני יאוש, במחננונים, בעבד אל אדוניו יקרא,
 בעבד ופלל לרחמים: הו, עוץ עצה! אף לו תהנה גם אל -
 אלנא תאמר דבר לו! שום דבר! כי כל אשר תאמר יהיה לרע!

כל הדרכים, כל מסלה וכביש כמתבקעים היו מעצר המשא
 היהודי... משא בלא שקים על גב, בלא ילקוט ביד וצרור...
 הם רצו עמוסי-הפחד לעיפה, בכהלה, באפס-כח, מנוסה
 ובלא תקנה... הוי, ארץ-חיוץ! אי שביל ופמח פאן לארץ-חיוץ לתדרו!

יא

מאחר הוא! מאחר מדין! הן אף שלשום, אתמול, גם בקר זה היה אפשר
לצאת עוד במקוננית, רכבת, ברכבת-גדר... ולאזהר גבול -
עמה אחרת כבר... ומה עכשו? רגליה כמו שתקו - רפנו ימים - מאחר!
עכשו כבר כל מוצא נסגר, ובאשר שם פתח, הוא נעול...

יב

ברדיו הכריז שם גרמני בשפת פולין: "הנה! הנה! הולכים אנו!" קרא,
"הננו באים כבר! ואל תיראו-נא מפנינו, אל-נא יפחד כל איש בקדי!
לתושבים, לאזרחים, לאנשי שלום, לא נעשה כל רע...
היהודי - הצריח נצרתו - אף הוא יירא-נא, היהודי!"

יג

יום רביעי היה אותו יום ד' הנורא, ויהודים במר יאוש
יצאו לנוע על פני דרכי פולין, כשתי שעות אחרי חצות...
הללו שמה ונהם לכאן.. אהה, רבון עולם, ביתר עז ובסתון אדם לקרב יחוש,
וטעם רב מנה להתאבד על אנמה מכערה הזאת!

יד

מבגדיו רצו לצ'נסטוכוב, מלישאים ללודז', מלודז' פנה העם
לנרשה, נרשאים - גם הם בפחדם זנחו ביתם ונוהרים,
בכתי-יהודים נעזבים עוטפה צנה את היהודים שלא-מכאן,
והאימה, אימה זו, מפניה נסו, תוקפה אותם מכל פנה במסתרים.

טו

העם פלו, היהודי, הוא-הוא הנאחו ב"כאן", אשר לשב פה ובטח,
שלומי-הבונד, "האגודה" - יראי-שמים כביכול, ציונים דוברי-רמות -
רוקלים תלושים - כלם פתאם הקיצו - פקע הפצע ונפתחו!
לארץ-ישראל, להמלט... מלטר-הושיעו! אף אחרו, כבר אחרו מאד.

7-12.11.1943

ת. בית אחד הוא לחרבה ולישמה

מאחר. גדורות כל הדרכים, ועל מסגר כל גבול, וכל פרצה כבר נסתמה,
הארץ נגעלה למטה בפנינו פה, כשערי שמים מעלה, שם,
במוראים גדולים הגעתם עד לובליו, גם משם נהלטה עוד... אף מה הועלתם, מה?
המות הוא פחו לרוץ, לחסם הדרך לנו, בדם ואש ובתמרות עשן.

ב

הם רצו, אללי, ולא הגיעו... ואשר עצרו לרוץ למקום ישוב,
אשר הגיעו, ברגלים בצקות ובפצעים, אל מטרה כביכול –
יביטו אפלים ונואשים סביב, והם שואפים לשוב, לשוב!
חזרה הביתה! נו, פונים אנו לשוב הביתה – ויפל שם כל דבר אשר יפל.

ג

וכף פנו לחזר... אהה, דרכים האבלות לשוב, הו, אל, אלי!
אותו הגיהנום כאשר בדרך הנה, אותה החלחלה והאימה –
ואלא מה? הבית שם! אם נגנרה כליה, אכלה נא בעירי שלי,
וברחובי אני, ובביתי שלי, במשתי... הביתה! הביתה בדמעה.

ד

ישוב עלי דרכים... הלה, מספו, הגיע... הלז – לא עוד, כי מזלו הכיש...
אף כל אחד מהם – אם עוד בדרך, או בבית כבר – סופו היה אפלי!
ראית איש הרוג בדרך או תלוי על עץ ביצר – יהודי האיש!
ויהודי כי שב הביתה – בית לא ידע שם, לא ביום ולא בליל.

ה

אסור כי יראו פניו... לא בתוך, לא בבית, לא ברחוב, הן כבר חפשו אתריו.
היה כאן גרמני, זה פולני מתמול והוא "פולקס-דויטש" היום...
"אתה בכאן ולא הלכת? סבור הייתי כי נצלת"... משתומם, אליו יקרב
ידיד יקר, מאד נבהל, אשר נקרה לו בסמטה פתאם.

בתי הכנסיות שלו באש כָּבֵד, עֲלֵי סִפְרֵי-תוֹרָה בָּהֶם, הַרְבָּנִים עֲנִו... הַגְדִּי!
הַכָּבֵד הֵייתָ בְּבֵית-כְּנֶסֶת? אַרְוֵן-הַקֶּדֶשׁ בַּמְזוֹרָח, הֲלֹא תדעו!
וְהַבִּימָה בַּתְּנֶה. וְהַרְבֵּ ר' יוֹסֵלָה... הֵיכֵן, הֵיכֵן הַרְבֵּ כַּעֲתָ?
הוּא רַץ, מְקִיף אֶת הַבִּימָה... גְּרַמְנִי, שׁוֹטוֹ אֶכְזֹר בְּיָד, נָמֵן אֶת הַפְּקָדָה.

זָמַן הַרְבֵּ, נְמוּד־קוֹמָה, הַגֵּב מוֹרֶם, וְלֹא יֵשֶׁר הוּא כָּלֵל,
גַּם שָׁבֵר... לֹא נֶאֱחָה? לֹא כִּזָּ? הוּא רַץ, יֵשֶׁח כְּלוֹ, הִנֵּה נִפְלוּ!
מִדִּי נִפְלוּ יִצְלִיף הַשׁוֹט בַּחֲטוּטָרָת, קֵהֵל הַגְּרַמְנִים סָבִיב יִצְהֵל...
רַבִּי! שָׂא זִיו פְּנִיךָ לְבִישׁ אוֹתָם... אֵף לֹא, הַסְתֵּר, הַסְתֵּר אוֹתוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר תוּכַל.

הַסְתֵּר אֶת דְּמוּת פְּנִיךָ הַקְדוּשִׁים! הֵן אוֹר גְּדוֹל מֵהֶם יִרְעֶף -
אֶל-נֶא יִפֹּל הַזִּיו עַל אֱלוֹהִים... הַשְּׁמֵשׁ, תַּחְצִיף הִיא פְּנִיָּה, לְשַׁחַת אוֹרָה וְלִטְמֵא,
יִתְלַלוּ שָׁמַיִם תְּכַלְתֵּם, יִתְעַרְטְלוּ לִפְנֵי פְּרִצוֹף כָּל מִתְעֵב!
יָפָה אַתָּה, רַבְנוּ, מִן הַשְּׁמֵשׁ, צְדִיק מִן הַשָּׁמַיִם, לָהֶם אֵל תִּדְמָה!

עֲצוֹר, רַבִּי, עֲצוֹר... הַגְּרַמְנִי גוֹעֵר, מִצְנֶה לֶךְ לְעֲמוּד,
פּוֹקֵד לְפַתַּח פִּיךָ, פִּתַּח... לִירֵק אֵל פִּיךָ יִצְנֶה עַל הַשְּׁמֵשׁ.
הַרְבֵּ פְּעַר הַפֶּה, הַרְחִיב, אֵף הַשְּׁמֵשׁ, מִסְכֵּן, פּוֹרֵץ בְּכִכֵּי וּבְדַמְעוֹת -
חֲמוּל, הֲשֵׁר! הֵה, אֵיךְ אוֹכְלִי? אֵיךְ אוֹכֵל כְּלָפֵי הַרְבֵּ, רַבְנוּ! פְּלִצוֹת, מִמֶּשׁ...

"הִטֵּל רַקָּה מֵהַר אֵל פִּי, שְׁמֵשׁ נוֹאֵל שְׁכֵמוֹתָי!" - הַרְבֵּ קוֹרָא.
הֵלֶה נוֹפֵל לְרַגְלָיו שֶׁל הַקָּצִין: אֵיכָה אוֹכֵל, שְׁרִי? הֵיִתְכֹּז?
הֲלֹא רַבְנוּ הוּא, רַב יוֹסֵלָה... הַרְבֵּ צוֹעֵק: "יִרְק! הִנֵּה בְּךָ קוֹלֵעַ הוּא, יוֹרָה!"
נִשְׁמַע לוֹ הַשְּׁמֵשׁ וְכִמוּ יִירַק... הַגְּרַמְנִי בּוֹעֵט בּוֹ בְּעִטְסָה לֵּלֹא רַחֵם.

"רָאָה וְהִתְבּוֹנֵן וְלִמַּד, יְהוּדֵי זְהוּם, רָאָה, כִּי צַד יוֹרְקִים, הִבֵּט" –
 הָרַב עוֹמֵד וּפְיו פְתוּחַ, וְהִגְרַמְנֵי נִרְק כִּיחוּ אֵל פִּיהוּ: "בְּלַע!"
 הָרַב בְּלַע. וַיִּפֶּן הַקָּצִין אֵל הַשֶּׁמֶשׁ, וְהוּא מַצְבִּיעַ וּמְאוֹמֵת
 אֵל מוֹל הָרַב: רְאִיתָ, מְצִינָת הוּא! הַשֶּׁמֶשׁ אָחִיו בְּרֵאשׁוֹ, דַּעְתּוֹ מִתְבַּלְבֵּלָה:

יב

אָף כִּי הַכְדוּר – רַק בְּרַגְלוֹ פָּגַע: וְמָה עֲכָשׂוּ? "פָּרְחוּ מִפָּאן, לְהִסְתַּלַּק מִיָּד!"
 אֵת הָרַב, אֵת הַזְּמַן, מִבֵּית-הַכְּנֶסֶת הַשֶּׁמֶשׁ הוֹלִיד, אִם כִּי בְרַגְלוֹ צָלַע.
 וְהָרַב – בְּבֵית-הָאֵל יָכַל לְרוּץ שָׁם, לְבִימָה סְבִיב, אִוְלָם עָתָה בְּעַמֵּל יַעֲזֵד,
 וּמוֹלִיכֵהוּ הַשֶּׁמֶשׁ לְאֵט מִתַּחַת לְצִלְיֹפֹת-הַשּׁוּט הַבוֹעֲרוֹת... חֲכָה! הַסָּאָה עוֹד לֹא מְלָאָה!

יג

הִיא לֹא מְלָאָה... אָף בְּעוֹד הָרַב בְּצַדוֹ שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ הַבֵּיתָה מִתְנַהֵל,
 שׁוֹרוֹ מִתְמַר עֵשׂוֹן עַד לְשִׁמִּים וְלַהֲבוֹת בּוֹקְעוֹת מִן הַעֵשׂוֹן: הֵיכָן בּוֹעֵר וְמָה?
 זֶה בֵּית-הַכְּנֶסֶת נְאֻכָּל! בּוֹעֵר אַרְזוֹן-הַקֶּדֶשׁ! סִפְרֵי-תוֹרָה בָּאֵשׁ, עָרִים בְּיַשְׁרָאֵל!
 הָרַב הוֹפֵף פָּנָיו, עוֹצְרֵהוּ הַשֶּׁמֶשׁ! אָבוֹי, כִּי הַסָּאָה... הַסָּאָה מְלָאָה כְּבֵר עַד תַּמָּה!

יד

"הִגְדֵּנָא לִי, אִמָּה הֵנָּס בְּפִיחֵד, לְמָה שְׂבַתָּ? אֲמַר-נָא, אִם תִּדַּע..."
 הוּ כְּבֵר יָצֵאתָ, וְלָמָּה לֹא נִשְׂאֲרָתָ בְּנִכְר לַעַת אֲסוּזָ?
 כִּי אֲזוּ מְנַעַתָּ מַעֲיִינִידָ לְרֵאוֹת בֵּיתָךְ בִּיסוּרֵיוֹ, בְּהַתְּנַסוּת זֹו הַכְּבֵדָה,
 לְרֵאוֹת בֵּיתָךְ שׁוֹמֵת דָּמוֹ, וְהוּא מַעֲנָה עַל לֹא-דָבָר, וְשׁוֹבַע חֲרָפָה וּבְזִיווֹן.

טו

הִגִּידָה, לְמָה, הֵן תֹּאמַר-נָא... "הַחֹזֵר, עֲצוּב, נְאֻלָּם יְבִיט, זֵלֶת-שִׁפְתּוֹ מַעֲלָה
 וְלֹא מַעֲלָה בַת-צְחוּק, אֲשֶׁר נִקְרְשֶׁת בְּפָנָיו, כְּמוֹ נִטְבְּעָה בַחֲמַר-אֲדָמָה –
 בַּת-רַגְעַע עוֹד וְחֵרִישׁ, אֲזוּ יִתְעַשֶּׂת, יְתוֹר סְבִיב, יְתוֹר, וּבִכְאִימָה גְדוֹלָה:
 הוּ מִן הַבֵּית בָּא אֲנִי... אָהָה, הַפֵּל רַק בֵּית הוּא אָחֵד – אָחֵד הַבֵּית, לְחֲרָפָה וּלְשִׁמָּה!

16-17-18.11.1943

ט. אֵל הַשְּׁחָקִים

פֶּה הַחֲלוּ הַדְּבָרִים מִיַּד בְּרֵאשִׁיתָם... אָמְרוּ, שָׁמַיִם, לָמָּה? הַגִּידוּ, עַל שׁוֹם מָה?
הוֹי, לָמָּה זֶה בְּמֵלֵא תִבֵּל רַבָּה כִּבְּזוּ הַנָּה עָלֵינוּ וְשִׁפְרוּ?
הַאֲדַמָּה חֲרָשָׁה-אֵלֶמָּה, וְהִיא כְּשֶׁתִּמְתַּעֲוֶינָּה... אַף אַתֶּם, שְׁחָקִים, עֵינֵכֶם לֹא עֲצוּמָה,
הוּא רֵאִיתֶם, הַבִּטְתֶּם מִמַּעַל, לֹא חִלַּתֶם, וְלֹא רָגַזְתֶּם לָקוּם וְעַל פִּיכֶם לַהֲפֹר!

ב

הַכַּחַל הַזוֹל אֲשֶׁר לָכֶם לֹא הִתְקַדַּר, הִבְהַב, כּוֹזֵב, כְּמוֹ תְּמִיד.
הַשֶּׁמֶשׁ כַּחֲבוּרֵי-מֵאֵז נִסְרַן-נִסְרַן, לֹבֵשׁ אֲדָם, כְּמוֹ תִלְוֵן אֲכֹר,
גַּם הַלְבָנָה, זֹנָה בְּלָה, בְּלִיל-בְּלִיל אֵל טִיּוּלָה יָצָאָה, הַנִּצְאָנִית,
וְכֹכְבִים קָרְצוּ קָרִיצָה נֶאֱלַחָה, הַתְּנוּצָצוּ בְּאִישׁוֹנֵי-עַכְבָּר.

ג

כִּלְכְּנוּ! מֵאֶסְתִּי מִהִבַּט בְּכֶם, מִרְאוֹת פְּנֵיכֶם וְשִׁמְעֵכֶם לְשִׁמְעִי, סוּרוּ מֵעַמִּי!
שָׁמַיִם, שְׁמִי מִרְמָה וּמִפִּיחֵי קֶזֶב, שְׁחָקִים שְׁפֵלִים בְּרוּם... לְבִי, לְבִי יָדָאב -
אֲנִי בְּכֶם הָאֲמַנְתִּי לְפָנַי, לָכֶם עֲצָבִי גִלִּיתִי, שְׁחוּקֵי נֶגֶם דָּמְעֵי,
אֶף לֹא טוֹבִים אַתֶּם מֵאֶרֶץ זֹו הַמְזוּהָמָה, זֶה גַל אֲשֶׁפָּה וְגִבְבִּי!

ד

בְּכֶם, שְׁחָקִים, הָאֲמַנְתִּי, וּבְכָל שִׁירֵי וּזְמִירוֹתֵי לָכֶם שׁוֹרַרְתִּי שִׁירֵי-כְבוֹד,
אֶהְבֵּתִיכֶם כְּאֹהֵב אִשָּׁה - זֹו נִסְתַּלְקָה, כְּקַצֵּף נְמוּגָה -
עוֹד בְּשַׁחַר עֲלוּמֵי אֶת שִׁמְשֵׁכֶם, הַשֶּׁמֶשׁ בְּשִׁקְצָה בְּלִחְבוֹת,
אֵל תִּקְנֵתִי דְמִיתִי, אֵל אֲשֶׁרִי: "כֹּה חֲלוּמֵי יָדְעוּ, כֹּה תִקְנֵתִי שׁוֹקְעָהוּ!"

ה

הוֹי סוּרוּ, סוּרוּ! רְמִיתוּנָה, רְמִיתָם-עַמִּי, גִּזְעֵי עֲתִיקֵי-יָמַיִם!
מֵאֵז וּמֵעוֹלָם בְּכַחַשׁ סִבְבַּתוֹנָה, וַתִּכְזְבוּ גַם לְנִבְיָאֵי, עוֹד לְנִבְיָאִים וְלֶאֱבֹתוֹ!
הֵם-הֵם מִקְדָּשֵׁיכֶם פֶּה עֲלִי-אֶרֶץ, הַנִּדְלָקִים בְּאוּרֵ-אֲשֶׁכֶם, הַנֶּאֱמָנִים,
אֲלֵיכֶם, הֵה, אֲלֵיכֶם נִשְׂאוּ עֵינַיִם, אֲלֵיכֶם בְּנִעְוָעִים נִשְׂאוּ אֶת הַלְבָבוֹת.

אתכם או... לכם קראו לראשונה: "האזינו" אתם הראשונים, ואחר־כך
"ותשמע הארץ" זה דבר משה שלי, וכן גם ישעיהו בחזון, "שמעו", המה!
וירמיהו אליכם שואג הוא: "שמנו" מי אם לא אתם? ולמה זה נכרו פתאם פניכם?
אהה, שחקים גלויים, גבתי שמים מאירים, הלא כמוכם באדמה.

ז

הוי, מה נהיה? הנשטנינו זה, עד כי תראונו פנכרים, לא מפירונו עוד?
אם לאחרים היינו? הן יהודים אנחנו פאשר מאן ומעולם -
וגם טובים הרבה מאן... לא לי ולא חפצי אל נביאי להדמות,
אף היהודים, העם, המליונים הלכותים למנת, ההרוגים בכת אחת כלם -

ח

טובים המה מאן, צרופים ביטורים יותר, בכור־גלות מזקנים!
אמרו, מה ערך לגדול־בישראל מאן בפני איש־יהודי פשוט כיום, קטן־עם,
בפולין, בליטא, בווליניה, בכל גולה - מכל אחד מהם עולים וזועקים
נביא פירמיהו, איוב במכאוביו, מלך, שיר־קהלת שר, יגע חיים נהמונם.

ט

תראונו פנכרים, לא מפירונו עוד, כמו מסנה לבשנו, כאיש אחד, הפל,
והן יהודים פאשר מאן הננו, אשר חוטאים רק לנפשם החטא,
פי על אשר־נראנו נותר, כי זה חפצנו עוד תכל פלה לגאל -
הה, למה זה פחלים אתם, שחקים־בכחל, וכה יפם אתם בעת אנחנו נשחט?

כשאויל מלכי אלך נאודה ביטורי אל בעלת־האוב,
מצא אמצא הדרך הנואשת, בשביל האפל לעין־דור אצעד,
ומן השאול אעלה את נביאי כלם ואשביעם: ראן, ראן סוף־סוף,
הביטו לשמיכם באור, ובפניהם ירקו: לעזאול! הוי, ארורים תהיו לעד!

יא

מרום, שמים, נשקפתם בעת ברגל, ברפכת, בנהר,
באור ימים בהירים, ולילה חשוף, בני עמי הובלו לשאול,
ילדים, מליונים, בהרצחם שטחו פנים אליכם - לבכם לא נע ולא נכמר,
מליונים אמהות מענגות, אבות - ולא חרד, לא נע עורכם כחל.

יב

ראיתם אותם, את הניומ'לה, בני יו"ד אל"ף, עצם הששון! אף גיל נטוב תמים!
ובנציון'לה, גאונים רבים, בבדי הגות, מבקשי'דרה... נחמה לכל אשר הוא חיו!
ונחנות ראיתם, אשר ילדו אותם ולאדוני קדשום בבית האלהים,
ותתבוננו... אי, אין אלהים בכם, שמים, שחקי'שנא, שמי'הבאי!

יג

אין אלהים בכם עוד! שאו שעריכם, שמים, ופתחום, הרחב-הרחב,
יבואו שם בני פלם, כל בני עמי שחוט, אשר ענה למנות ומת בענויים,
פתחו השערים לעליה רבה שמימה: עם שלם צלוב, כבד בכאב,
יבוא בכם... הוי, כל אחד מהם, בני אשר נספו, ראוי להיות להם לאלהים!

יד

אקה, שמים שוממים ומשוממים, רגיע כמדבר רחב וריק, דומם,
אני אלי אחד אבד בכם, והם - המעט להם אשר תכילו למו שלישיה:
לא ישפקו להם האל מישראל, רוחו והעברי מן הגליל, אשר צלבוהו הם,
ונעלו פלגו השמימה - עבודת אלים נקלה ומרשיעה!

טו

שמחו שמים, שישו! עניים שהייתם, מה עשר רב פיוס לכם נתון,
לקציר-ברכה זכיתם - לעם שלם, כליל, לאשר רב כל-כף!
שמחו בגרמנים, שחקים ממעל, וישמחו הגרמנים בכם למטה פאן,
ותצא ותצל אש מארץ עליכם, ואש מכס על פני הארץ תתלקח.

23-24-25-26.11.1943

י. בראשית הסוף

וכך החל דבר, מיד ביום ראשון, ושוב למחרת, ואחר-כך נמשך עוד שוב! ושוב! ובקרבך נתחדש עלינו והחל -
הו רק אתמול! אהה, השבר לא נושן עוד, והיום עם שחר - שמע: אסון חדש!
ופחד שוב ואימת-מות! ילגנו מות, נאמן בצל...

ב

יום-יום ראו עיני כל יהודי כי ליהודי אחר דבר-מה נעשה, דבר-מה... פגיעת-כבוד ומות אינם אלא "דבר-מה", בכלל; הנה מכונית נעצרת, ודלת נפתחה, יהודי נחטף, לקח, הסע - הו טוב מזה לאשר הרג ברחוב, ירקה נפלה, וגם הוא נפל.

ג

משפרכו העירקה, בימים הראשונים, לא לגתי בביתי ואסתמר, ברכת-יום יצאתי, פעם זו לותני רעיתי לבית עמית; קצין נעצר בדמדומיו ניתבונן בי... נו, אף רגע, לא יותר, ונלקח לו. עשר פסיעות מאחורינו - קולי-ירי. הוא יהודי אחר המית.

ד

אותנו אף אותנו תנה'לה, אותי וגם אותך הרג, הוא ליהודי ארב, הוא לא היה בטוח בנו... הראית את הנבל, איך התבונן? אף לא החשנו, לא האטנו כמלא-נימה את מצעדנו הבוטח, שקרב אל גבול חיים ומות... יהודי מבהק וטוב ממנו ליד סיה זו נזדמן.

ה

תנה, הלא אותנו, את פלנו הוא רצח ברגע זה מחניק, אותי, וגם אותך, ואת בנינו, את פלנו פה בארץ הגויים, כל העם היהודי - מבט-פלדה כונו, אור כונו לו, זמם וגם הפיק, במארב, ברחוב נדח עם ערב... מה קרה ידו, זו לוחצה ידי...

ג
גדו, חנה, וגם ידי - קרה, הלא הרג אותנו. לכי הביתה ולילדים אל תגלי
כי גרמני פגע בנו, נעצר צהב-פרצוף והתבונן בנו מאד -
ורצח אותנו, גם אותם וכל עמי... הוי, אל תאמרי להם, תלילה לה ולי,
הביתה לך, וכמו גם לא תדעי דבר... הוי, חנה'לה, מדוע פה עיניך תרדו?

ד
לכי הביתה, ומחר השכם-השכם פה עמכם הנני, משיחבבה,
אשה מעט בפתח, ובמצלה אמשך קלות, את תשמעי, תפירי צלצולי,
את רדי בלאט, הטילי משהו עליך, ותפתחיינא לי מהר,
תגישי הילדים אלי... הו, פעוטי, יפים, רבים, כמו חיים הם ממולי!

ה
ראי, ראי את יומקל שלי נעור בשחוק על פיו... ניום, הבו-נקיר שלי, חמוד!
ובנציון'קה מתחת לקרו'דו תקוע... אכן זכר:
היכן ספרו הניח אמש, בעצמו עיניו. דפדוף קליל, הנהו העמוד,
והשווה... הו, חנה'לה, הו, נערי שלי, מדוע זה טרף אתכם אכזר?

ו
חנה'לה, תלילה עמכם אהיה ולא אוסיף עוב הבית בלילות,
מתים מה יזוהרו אשר גונו ככר? שמו-המנות על מצחם נפלי?
הו הכבד מאחורינו ככר, הו ככר פלונו עד פלות, ו...
הגרמני ראיתו את מבטו? לא עוד עורנו פה ירחף ויתחלחל...

ס
סטר-אחרא הנה זה, שר-השואל, הפחי עצמו, הנהמה!
זה עצם תאנת הדם, זו התגלמות כל רשע ושנאת-חנם
אל האמלל בצדקתו, אל כל הטוב, ללא חסות על אדמה,
הגרמני! אשר עמד ברחוב גונסקה, קר-עין בנו התבונן!

יא

הנה זה היטלר, הימלר, אלפרד ריוונברג, הגרמנים כלם, זה בליל-שמחה,
העם כלו לפני עינינו שם נצב, הרע, חסר-הלב שבפעמים,
הוי, לו יריתי בו, לו הרגתיו כרגע זה, לו בדי או משהו נמצא,
והצלתי את עמי, נפשך וגם נפשי, ונפש ילדינו התמים...

יב

הנה הקיצו... אל תאמרי דבר להם! אף מה זה! מה זה לה? את מסירה מעל
שלישה מעילים קטנים הכפתורים הנוצצים, הפתילים מעל מדי תלמיד!
סרטי-קלון תופרת את לשונינו, גם לבכור שלנו... בן, הוא כבר גדול!
הוא מתקומם, מאן לענד... אתה, יומק, פעוטי, מה את ראשך תוריד?

יג

הוא, יומקל שלי, אינו יודע כי נרצחנו כבר, כי ירצחונו! הנה, תבל-אדם!
הן לא ישנה כל עם הגרמנים בדמעה של ילד יהודי ביאושו המר,
הוי, לו ידע, עליז-הגיל שלי! הגיל עצמו... צנה... צנה בי מקפיאה הדם,
אבוי לי, לרואה, אבוי... טוב, מה טוב לכם ילדי-עבריים, עורים מראות דבר...

יד

תנה'לה, את חזקה, סנה, אף לא ידעתי זאת עד כדאי-כה,
תפצה להיות פה לכדוד? עם הילדים? ולי תאמרי לנסע! סע מנד!
לנרשה סע! הן לא הסכמתי, נאלף לנרשה, בהיותי מכרת,
יבשו עיני בשעת צאתי... אף בגרוני הבכי עמד.

טו

ובטרם מלאת חדשים גרשתם מבית, את עם הבנים,
ותמלטו אלי לנרשה. יחדו ראינו שם
ראשית הסוף. קרוב לסוף לא הייתם עוד, את ובנציקל ויומק... נאני
נותרתי עם בכורי לבד... עדים לקץ פלנו, העולים באש ובפשון.

4-5-6.12.1943

יא. התזכרי?

אהבתי קרא בשמה, אהבתי להגות בקול, להביע: "חנה'לה! 1 אהב, מאז נלקחת עם כל עמי, לפנות אליך בדברים, נאת עונה לי בקראי, מחוננה אותי במבט עיניך מאירות, בשחוק-שפתיה טוב ונעצב, אהבתי קרא בבדידותי אליך, ב'תמותי לשאל אותך: התזכרי?

ב

התזכרי? אהבתי לשאלך, אם תזכרי... הוי, בואי, חנה'לה, קרבי אלי מעט, ראשה נפלא עלי כתפי תשימי, שערך שחור, פסיל'כן בו נמתח - ב'רועותיה קחי אותי, סמכיני והחי... אותך העליתי ממנוחת העד, פי אל מנוחה לך, חנה'לה, אל ירפא הפצע הנצחי, אל ישכח.

ג

שבי'נא על ידי, זה אהבתי... באהבתי ענה שמעי את ספורי, את שומעה, שומעתי בעצם האסון תאשריני את, חנה, אשתי אשר אהב! בשברנו העצום, בחדלון אני מפרה לעולמי-עולם - שאי הפרי, פרי המחאה, כנשא בני קרבה, שאיהו לכל עולמות החטא, האון, האכזב!...

ד

התזכרי את מר האכזרות שב'עולם, את המחריד, את הנורא מכל אים? התזכרי? אדע כי זכרונך צפן הכל ולנצחים עמה לקח - את והבנים שלי תזכרו לעד אשר נרצח עמי ואשר יקרא לנלם, וגם אני! חפצי הוא כי אזכר, נאך יראתי פן תבוא שעה - חלילה - ואשכח...

ה

כי הו עליך כל ימי סמכתי, כאשר עלי לא אסמכה, כמו שליחה הייתי, איש בינים, המקים את משאלתך בצורחשאי, חובות קשים הטלת עלי ואשלם אותם ברעד ובשמתה: עמי אהבתי, בגולה עמו הייתי, בצערך ובתקנתו שירי אשא לו שי.

התזכרי הבית, רחוב טורדה, בית היתומים בגיטו הקטן
את חמשים התינוקות? גזע עם בריא! מחזה כתבתי למענם,
"אני נכסף לרחוב!" התזכרי? אגב משחק צמחו ויגדלו, בעליהם
עלתה יצירתי עם... השקיעו רב ממני נפש בה ורגש באמן...

התזכרי היום: הגד לנו: גם הם! הובילו גם אותם,
יחד עם דומברוקסי ואשתו, ידידי ומוריהם השנים, הדגולים:
מיד יצאתי לגשר-כלודנה, ולא אמרתי לה כי שמתי פעמי לשם...
בגיטו הקטן האירה שמש עוד, והתרוצצו כלבים נחתולים.

היודים כבר לא מצאתי עוד בגיטו הקטן, רק פה ושם ראיתי בתהיה
כצל חומק ושק גדול על גב: "יהודי הוא", לי השק הגיד.
מהר הלה, השק תמד בו, דחף, האיץ: לה! לה! כי הדבר נהנה!
לא עוד רחוב ז'לזנה, ולא גזיבוב לא קרוכמלנה ונליצוב, ולא טורדה, הם, הקץ
ל"יריד"!

נכנסתי מרחוב צ'פלה לתוף טורדה, פניתי שמאלה - טורדה שבצה, אטיס כחץ
מקשת, בעד השער, וביעף במדרגות אלי קומה שניה - הדלת היא קרוצה!
זמן רב עמדתי, חפץ להכנס ואיני יכל, חפץ, חפץ
ולא אוכל לעבר הסף; נצבתי ליד הדלת הפתוחה ואינני זע.

שמעתי קול: הולכים... בשערי? במעלות? גנב בזוי, או גרמני בזוי ממנו נאבוא
למסדרון, אל הארץ; מימיו, משמאל כל דלת פתוחה בו, פעורה, ואי מנה שופך
השמש אלמות-חרנים בהמונו, מפזר בלי טעם וחשבון את זקבו,
צורב עיני, מסמא אותן, מפה בסגורים... הה, מבוכתי עליה, שמש, וריוחי נדהם
עליך יקרה!

יא

האדורות הפעוטות - פתאם הבהיקו לעיני במסדרון, הכרתי מעטות
ואגע בהן: אבא'לה! בתפקיד רוכל שחקה, הבא אלי חצר גדולה לרפול,
ראשו הגביה מעלה, עיניו נשאו לתלונות, נדיו מנפנפות משוטטות:
"יהודים, אלי שקי הביאו! הטלאים והבלואים, אשר קרוצ ונהום - אני קונה הכל!"

יב

והמעיל הזה לאהר'קה הוא, לו ראש התפקידים: הילד הנכסף לרחוב.
"אני נכסף לרחוב!" ובכן "עלי לחוש הביתה!" - את מורה-ולנגינה רמה:
"אמי חולה!" והוא מסית חבר: "גלה, בתצרות תשיר, ואני אכה בתך" -
מן החצר הראשונה אל הכתה ברת, ושם נודע: אמנם חלמה אמא!

יג

וזה! אדרת חדשה לבנו של הרשלה-פיטן, לפנחסיל הטוב,
הרשלה עוד אשמוז גוע אז ברעב, וילדו זה, יתומו הרב,
שחקה עתה בתפקיד הנער הרעב, שמו הסל, ורו, לתמניה נחטף,
ועל דמו הנזב יאכלנה, הוא סח ובגרונו דמעה, ולא ירגיש בכך...

יד

נכנסתי לאולם, ובאימה ברחתי, וארוץ לחדר-האכל, ומשם, הישר,
אחושה אל דוד דומברובסקי, אל מורם... איננו... גם הוא, גם היא איננו!
גם הם... שניהם, פקורצ'ק, כוילצ'ינסקה, עם היתומים הפעוטים הלכו למקום אשר
אף לא היו נלויים הורים... על הרצפה גל-גל גבה נצער -

טו

ואחטט בגל הנזרות... הו, תנו כאש יצירותי בלן, עד בלי השאיר מאום,
יתום אחד מלטרונא לי מתמשים החמודים, לו רק אחד חמוד!
חנה'לה, התזכרי, במקום יתום אחד מישראל, מטורדה או הבאתי בעל-מום,
"אני נכסף לרחוב!" האמצעית משלש המחברות, בלי ראש ורגל, בעל-מום גמוד.

14*15-16.12.1943

יב. רחוב מילא

רחוב בִּנְרֶשֶׁה יֵשׁ, וּמִילָא שֵׁם הַרְחוֹב; הֵה, קָרְעוּ לְבוֹתֵיכֶם מִסְגוּרֹתֶיהָ
וְשִׂימוּ אֲבָנִים שֵׁם תַּחַת הַלְּבָבוֹת, שְׁלֹפוּ מִן הַגְּלִגְלֵת צִינִיכֶם, צִינֹת־הַבְּכִי,
וּכְסוּן בַּחֲרָשִׁים, כְּמוֹ לֹא רְאִיתֶם מְאוּמָה וְלֹא נוֹדַע דְּבַר לָכֶם מִנֶּה,
אֲטָמוּ אֶת אֲזָנֵיכֶם מִשְׁמַע – לְחֲרָשִׁים הָיוּ! עַל מִילָא, עַל הַרְחוֹב, אֶפְתַּח שִׁיחִי.

ב

רחוב בִּנְרֶשֶׁה יֵשׁ – רחוב־מילא... מי בוכה כאן חרש? מי? לאו, לא אני הוא, לא אני!
רחוב־מילא, הוא מעל לכל דמעה: יהודי פה לא יבכה. גויים, לו זאת ראו,
ונתנו קולם אז בועקה גדולה מרה, בילל גדול, נזרא, פלם, בנהי,
אף לא היה כל גוי במילא אז, כל גוי בגיטו לא היה ביום ההוא.

ג

רק יהודים ונגרמנים פה... יהודים עוד! יהודים! רבים, רבים כל־כף,
כבר השמדו – מנרשה, נרשאים בלבד, שלש מאות וחמשים האלף כבר נמחו –
זמנים בעם נורו בחצר בית־התקברות, השאר כלם הוכלו אלי טרבלניקות מן הכרד –
ורחוב זה, מילא, הוא מלא, גדוש הוא בקרונות של הרפכת, ראוי והתמהו!

ד

מנין הם? הלא כבר נשמדו כלם, כבר נתנקו, גורו הפל, חסל!
יהודים מן הסדנות הם, אשר במעט השטח נובוליפיה ובקצה רחוב לש –
יהודים נושאי המספרים הם, יהודים מאשרים אשר שחק להם מזל
וחדרו לבית־מלאכה, זה למזי־יהודים האחרון, כן, השארית, זה כל היש...

ה

יהודים מן הסדנות הללו, ויהודים מגנשה, מרחוק, "יהודי־קהלה", מקצה העיר,
מכבדי רחובות ריקים, המטאטא ביד ותויות־הפח על החזות,
יהודים מן ה"פלצובקה", היוצאים כל בקר מן הגיטו בקול שיר
ויהודים ממחבואים... אכן, עוד יש בנרשה יהודים ולא ידעתי זאת...

הוי, מי יתן ולא יהיו ולא נולדו על פני האדמה הזאת! ואם נגזר
 פי ינלדו - וילנאי ונעשה בהם דינים ומשפטם אף לפני-כן -
 משגיגיו לקה, למילא... רחוב כזה בנרשה, שמעו, שמעו דבר:
 גם זה לטוב שאין כל אלהים... אמןם קשה כאן בלעדיו, הוי, רע מאד אכן!

אף רע מזה אלו הנה! גם אלהים וגם רחוב מילא... מין צרוף!
 הוי, קחו, הוציאו ילדיכם אשר טמנתם במזנות, הטיחו אל הקיר ראשם ורצצו!
 הדליקו להבות גדולות, פרשו ידים וקפצו לאש, שער ראשכם תלשו מחמת טרוף:
 אלהים פי יש! יש ענל שכזה! ולעג רב וקלס, וקלון כזה עצום!

עוד עם שחר, עם הנץ, ובטרם יום יעלה ברגו ובכרשעות,
 ידעו הנחבאים במרתפים, בעליות ובאשר כל איש שם יחבא:
 "עד אשר - ולא יאחר, חלילה - על היהודים פלם להתיצב במילא: הרשות -
 רק משא-יד לקחת... והנתפס בבית הוא יירה, מציה וביה".

ועוד מבקר אז התחילה מפל עבר צעידה כבדה, גדולה,
 הללו אף עליו מן המרתף, הללו מן הגג ירדו - הן מבחינים מיד
 היכן נחבא כל איש... חולים ממשכבם - ראה, כל מחלה חדלה!
 רק בלכתם אל-נא מעזר להם, אל תתמכם, ואיש אל-נא תרים בנפל אחד -

למילא הוא הולך. כלנו, בן כלנו צועדים למילא. עוד שעה אחת לכלות,
 ולא תמצא עוד נפש יהודית חיה כאן, כמו בדו' לנה, כמו בפניה: כבר תשע השעה, -
 בעוד שעה אחת יהיו פני נרשה בפני כל שאר ערים-בישראל גדולות,
 כשאר ערים ונעירות בפולין, בליטא, ובכל שושנות הגרמנים באה.

יְהִי מִקֵּץ שְׁעָה – וְהַשְׁמַשׁ שֶׁקָּעָה-כְּבָתָה מֵעַל לַנִּרְשָׁה וְהַעֵל
עִמָּנוּ לְרְחוֹב מִיָּלָא, עִם מֵאֵת הָאֱלֹהִי יְהוּדִים, אֲשֶׁר שָׁרְדוּ עוֹד, נִלְוָתָה –
לֹא, לֹא הַשְׁמַשׁ! מַחֲמַת שָׁמַיִם אֲכֹרִית לִוְתָנוּ, בְּעֵתָה גְדוּלָה מֵעַל,
עַל פְּנֵי כָּל יְהוּדֵי מֵמֵאֵת הָאֱלֹהִי נֹפְלָה בְּאוֹר חֹרֵר בְּבוֹאָתָהּ...

יב

אֵימָה! מֵלֵא הַרְחוֹב מִמֶּנָּה, כְּאֲשֶׁר מֵלֵא הוּא יְהוּדִים, מְרַחֶפֶה הִיא בְּאֵיֶר –
וְכֹן גַּם אָנוּ מְרַחֶפִים כְּלָנוּ! לֹא בְּנֵי אֶרֶץ עוֹד, מַתַּחַת לְרִגְלֵינוּ תִשְׁמַט,
אֲרָאָה רַעִים פֹּה, יְהוּדִים, וְשִׁמּוֹתֵיהֶם שְׂכַחְתִּי, אֵת עֵינַי עַל פְּנֵי כָּלֵם אֲעִבִיר,
וְלֹא אֲזַכֵּר... מִי זֶה? נְהַזֵּה? וְהַאֲשָׁה עִם הַתֵּינוֹק? וְהַחֲתָרְתָּ? נִשְׁכַּח כָּל אִישׁ כַּמַּת...

יג

חֲמַקְתִּי לַחֹף בֵּית וְאֲשַׁכֵּב עִם בְּנֵי שָׁם עַל הָאֶרֶץ יוֹם תָּמִים
וְעַד קֵצָה הַלֵּיל. בְּטָרֵם אוֹר הַשְׁכַּמְנוּ, לְעִמּוֹד בְּטוֹר סִדְנָה שְׁלִי, עִם שְׂאֵר הָעָם –
חַמְשָׁה בְּטוֹר, לְהַתְמַנֵּן. לְעֵלוֹת עַל הַמֵּאֲוָנִים, לְהַשְׁקֵל בְּמֵאֲוָנֵי הַגְּרַמְנִים,
אִם לְהַרְגֵּ מִיָּד, אוֹ אֲחַר־יָכוֹן... עֲבַרְתִּי עַל פְּנֵיהֶם בְּרֹאשׁ זְקוּף, מוֹרֵם.

יד

הַבְּטָתִי וְרֵאִיתִי: מֵעַל-גַּב צָנוּם שֶׁל יְהוּדֵי הוֹרִידוּ שֶׁק –
וַיִּכְרֹ הַשֶּׁק: תֵּינוֹק! תֵּינוֹק מִיִּשְׂרָאֵל! כְּאִשׁ תִּבְעַר חֲמַת הַסִּרְדִּיוֹט:
אֵיחָה הָאָב! וְאֵל הַיֵּלֵד בְּגִעְרָה: הִכָּר אוֹתוֹ! הַיֵּלֵד מִתְבוֹנֵן, לוֹטֵשׁ עֵינָיו, כְּמִשְׁתַּק,
מִבֵּית בָּאָב וְאֵינוּ בּוֹכָה... בְּפְנֵי אָבִיו יִבֵּית וְלֹא יִכְרִינּוּ עוֹד!

טו

פְּעוֹט זֶה! וַיּוֹצֵא הַגְּרַמְנֵי אֹז יְהוּדֵי אַחַר מִן הַשׁוֹרָה, אִישׁ "חֹף" – אִתָּה!
וְאֵת הַשְּׁנַיִם מִצָּרֶף הוּא אֵל אֶלְפֵי הַגְּדוּנִים לְמוֹת – לְצוֹן כְּנָה חֲמַד.
וְעוֹד רֵאִיתִי – אֶף שְׁעוֹ מִמֶּנָּה, אֵל תִּשְׁאַלוּ, מִתִּי? הֵיכָן? מִה עוֹד עֵינַי זֹר רֵאִתָּה?
הַשְּׁבַעֲתֵיכֶם: אֵל-נָא חֲקֹר דְּכָר, וְאֵל שְׂאֵל וְשִׁמַּע עַל רְחוֹב מִיָּלָא עֲדִי-עוֹד.

24*25*26.12.1943

יג. עם חלוצים

הה, אל ישאל-נא איש, ואל יזכיר לי רחוב-מילא זה, מלא היה, וחיש נהפך לאל.
למעלה ממאת אלף יהודים, איש איש נטלו עמו, זקוט עלי כתפים, ובני צורות,
בצור בתנת שם, מנכת ופת-לחם, ותינוקות בתוף הגב הדל,
והם חורים כבד, מצנמים כפת-הלחם, ואלמים-דמומים הם כאבני-קירות.

ב

לשוא כל תחבולה! הם נחפשו; הם נמצאו כלם, השיגתם היד.
בעמקי מרתף של מילא, בעליות-הגג, באבק אצטבאות, בתוף גלי-אשפות,
ויבכל מקום שהוא. מלא היה ממנו רחוב מילא: מה בצע - נשארו מעט!
רבים ממנו - במקום נורו, נאחרים לקחו למנת בדרכים הזועפות.

ג

מתי-מעט ממנו לסדנה חזרו, אשר בנובוליפיה ורחוב לש,
אני גלגל-הנול סובבתי, ובני, זה הנוטר לי, היחיד, עמד אל מכונה דומם,
"השופ" - קרנות מנבם מחלל, יהודים עוד ראבותים נאחזים בכזו, הם כל היש
בגיטו... אי עין ראתה הגיטו בימים ההם! אי איש נתעה לסור לשם!

ד

תבות אשפה היו למעון עמה; פחוץ עוד הם ובדירה זרות הלכה -
צנה ונכר בבתים, ואיש בדירתו לא גר,
בצלמת לא-לה אכלת התבשיל המעט, הכנת לעורף היא לא לה,
במטות קשות, קרות שכבת לילה... הה, משה ורה באהל זר!

ה

עתים כפף אשים נפשי, חומק מן הסדנה, בסתר ברחובות ריקים, כדד,
לגיטו אתגגב, נאמבונן שם רגע לחיים, חיים פזענת-אסון,
לשם מה? ולמה? ידיים קרובים היו לי כאן - אף איש מהם לי לא שרד!
בחפזון לגיטו התפרצתי נאשמער משם בחפזון.

רעים היו לי כאן, סופרים בעם, נוגנים וציירים - אין איש מהם, אין צל!
 הם נרצחו כלם: הלל ציטלין - בטליתו הובא ל"אומשלק", לבקר,
 ובכפר נורה שם; ישראל שטרן, גילברט - אבני-חו בכתר ישראל -
 נרשביםקים! דוידוביצי'ם! ז'ק לני! ואוסטשגה - הו, ראשים עבריים, פארי גאון ויקר!

ומקץ שבוע - שוב לגיטו אַתגנב... הו צוקרמן לי שם!
 שם צוקרמן יצחק לי, וצבנה שם - הטוב והיפה על פני האדמה!
 חלוצים! אכן! ומי אמר: אבד הכל בארץ לנו? חלוצים ישנם!
 עוד תכן אחזה, עוד אחיזה... לא, לא בוכה אני, עיני רק משהו דומעה.

יצחק! שבוע שעבר מקרקא לי הביא ברכה: לבן! לבן-חלוצ!
 לו דין מסר שם וחשבון, כמה קציני אס-אס המגנלים חסלו... אכן, ברכה היא רצויה.
 פתאם בשעת הדו"ח: "ידים מעלהו" לבן במעיל-קצינים נאסר, יצחק נמלט, בכרד
 הָזר, בחוץ
 ישוטט, ברגל ירויה, הדם נגר אל המגף... יצחק! שכב! שכב! מה שלום הרגל
 הפצועה?

אותו היום, יוד ויו ונואר, ארבעים ושלש, נאלון בלילה שם, באשר הוא גר,
 יום חדש דמדם - הוי, מי יתן ולא שב עוד יום לעד, ולא זרח עוד קלל!
 לרחוב יצאתי, דרפי עשיתי מומנהוף לנובוליפינה - הגיטו מסגרי!
 אנשי אס-אס מניסים אותנו! חזרה באים ו'נדרמים, בקרן כל רחוב נצבו, והרובים
 לעל.

כבר שוב הם! שובי! מה עוד יבוא? הו כבר פלינו. הוי, מה חם פתאם לי ומה קר!
 אני חוזר אל בני, אל חלוצי... יודעים הם כבר, כבר מישוהו השמועה להם הגיד...
 צבנה! וראה, יצחק גם הוא נכון כבר על רגליו, הבריאה והפצועה - אם לא נגר
 הדם אל המגף עוד? אד ראני וחורונו הפד לבן פסיד...

כסיד לכו אתה, יצחק! אף לא הגדתי בפני זאת... והוא קורא אליו חלוצי: "קחם ומצא פה בויגור בחצר להם!" אחזתי בידו ואמבט הנד, ואלחצנה עזו: "שמעני נא, יצחק!" והוא מאדים... "חפצי יצחק, להיות פה עמכם, צבי, אם זה חפצו... אף לא! גם הוא אין את נפשו ללכת".... וכא חלוצי ונשק יחלק מעט.

ואם פי בשבילי שם לא נמצא מאום - הו לי, אף לי היה הפלו אף פי במאחר... לא, לא, לעולם אין מאחרו; יהודי אחרון - בהמיתו רוצח את עמו גאל! גם עם הרוג אפשר עוד להציל - הצילנו! פה דברי להם אשא-אבכה, ואחזק רוחם, אכן! רוחם וגם רוחי, ובהצלחה אותם ברכתי ובמזל.

הם, החלוצים, נצבו על המשמר, ליד הפתח, בקיטון, על מדרגה מעל, מעם חלוצי קרא מי חרש מאשר ברחוב נעשה; נשקפתי באשנב, דומם-קורש, האשנב פונה לרציף-הטעו... אוי לי, כבר הם מובלים אלמים, הראש מורד, משפל, הו, יהודים שלי, אחרוני-עמי, מדוע לא עזר אני? מדוע לא חרש?

הסו, מרוצה, ו'נדרמים שנים נמלטים לארץ כל הרחוב, מיד חוזרים מהם רבים ומעלים בקתה קטנה באש מול חלוצי - והמכבה אף מלבה, מוסיף להגדיל הלהבה, לגרמני יגש ופולנית יאמר: שלשה כאן מתחבאים! הם מוצאים - יאדם השלג הצחור, ותמרה חמה תעשן בקר סביב.

הס, הסי! הנה קרבו אלינו! לא פרצוף הגרמני אראה, פי אם כתפו, אף איש אל כתף גרמני פה לא ירה, והפדור נקלע אל התנה, הישר, נופל הוא, גם עוד אחד - "היהודים יורים!" קרא, תמה, מי מהם. אכן, יורים, אפוא! אתה, זכריה, וגוטמן, אליעזר - חלוצים - פה, ו"שומרים" בניזקה, נו, יהודים יורים! ולא ידע זאת הצורך...

3-4-5.1.1944

יד. הסוף

הם לא ידעו, לא שצרו - "היהודים יורים!" שמעתי קול-כעור בפי משחת,
בטרם נשמתו טמאה יפת, לא קול קריאה אשמע, רק פלצות - היתכזו!
תמהו-ללב משמים ומשנה, אף תדקמה רבה: "היהודים יורים!" הוי, אין זה קול
אחד,
זה קול של עם רוצחים, שמונים מליון: גם הם, היהודים, עושים פמונו, ככל איש
גרמני, אכן!

ב

אבוי לנו! כי יודעים גם אנו, כי גזע לקום ולהרג בכם, גם אנו, כן, גזע, נרבה!
אף זה פחגנו, כי גזע אשר לא ידעתם ולא תוכלו לעד ולעולמים -
לבלי הרג את הווילת, לבלי רצח עם באשר ללא מגו הוא, אשר ישא מרום עיניו
לשוא,
אינכם יודעים לבלי הרג, אתם, פושעים מבריתכם, מניפי החרב מקדמת ימים.

ג

הפרתיכם היטבו! ואם לא עז דברי כדבר אבותי, הנביאים, הלא כמוהם בנחתי
רוחכם בלה
בראשית יולי, בעת הותל להוציאנו להורג, נועדה אז מועצה; לו אני בנקהלים
באספה הריא - ואמן ידי לחלוצים, ועמם אקרא אזי קריאה גדולה:
"תמות נפשי!" - אכן עומדים לכלותנו כאן, כמו בליטא, באוקריינה, בוולגינה
ולובלין!

ד

ידעתי - אף לשוא... לא באשר כל זכר לכלי-נשק לא היה אתנו, כל סמן -
גרון גם הוא עשוי ברזל, וצפוני-אדם חדות כבדורים יעמיקו בפשר,
אף יהודים באמריקה, בארץ-ישראל היו שופכים עלינו מרחוק דמדם,
ומפטירים בהשאי, ואולי גם לא בהשאי: הוי, לולא התיצבו בפני הצר! היה זה
למותר.

אכן, אך למותר! אוֹיֵה לִי, בסוף דצמבר עוד, הוימם ישבתי עם יהודים, מנהלי בית-מלאכה,

יהודים דוברי שפת-פולין הביעו את זעמם כי רב ומכאובם פעוט:
 "עם שכמותו! אשר כבני-בקר נתנו עצמם לטבח! העם הזה!" וראש הניעו בחוכמה:
 אוי, אוי לעם נדון להשחט, להשמד מעל האדמה, אשר גם לא ימצא לו צד-זכותו!

ו

באחד, יוד חית בחדש, ואראה חמשת אלפים מישראל לקוחים למנות ביד הצר, וגרמנים רק שנים, שני רוצחים בלבד ראיתי משנים-עשר המימתיים אותו היום, רק שנים-עשר, וחלקה תאחו מוגי-הלב החמושים, מפחד בשרם סמר, "היהודים יורים!" ולא נראו עוד שנים-שנים במחבואינו, רק כזאבים מיער, בהמון.

ז

כזאבים! אני עם צעירים מישראל טפסנו בגגות משפעים, בשלג ובקרח, על פני גוש בתי-חומות,

מומנהוף נון חית ועד מם דלת במורנוב, ומן הגג אל הבנין נרד אזי, אני וחברים-מספר בעליה נשארנו, ומתי-מעט ירדו משם אל אחת מן הקומות, והם אשר הרגו רוצחים עוד שנים; לא ראיתם, רק היריות שמעו אֶזְנִי.

ח

כנטות היום יצאנו יחד למילא סמה אלה, וכבר רובה אמנו, אקדחים - אוצר לא יסלא!

למחרת נפלגנו, אני בכלל מאות בעליה ישבתי - ארכה, צרה, צנה בה תטיל, בצדי אשה פלטה שעול, ושוב: יהודי קפץ אליה פתול, וארב לשעולה:
 האצבעות שלוחות, חדות הצפרנים - לעוד שעול הוא מחכה... אם עוד אך פעם תעז ותשתעל!

מקץ שבוע לסדנה חזרתי בנובוליפיה... רבים מן היהודים נעדרו אף שם, וכן בלש. שם קל יותר הנה לכלותנו, על-כן בסדנאות רפנונו: זה הנה האות!... ביטש! איפה ביטש! עוד זה לא כבר "מילדי בונד", עמה יהודי בכל רמ"ח! גם בנובוליפיה עמדו אחינו על נפשם! וגם בלשנו! גם בסדנאות הרגנו בימים האלה, למנת לקחוננו מן הסדנאות.

מיום ליום הולכים-פלים אנו, ואין מתים, גם איש לא מת בדרך מלפנים וכרגיל. הורגים בנו, את אלה בכדור ברחוב, אלה מענים בן-לזנה בקוף גימל, ואלה מוצאים - הקץ! הקץ! - לקרא חמס אחפץ! לרוץ מרחוב לרחוב, אחפץ ידיים לפרש, לזעק ולהילול... אף גם שמחה אדע: כלי נשק! נשק פי נקנה! ויש שמבקיעים ליצר, גם צבי ליצר - הוא חפץ -

יא

אף קמץ זל של יהודים! מתימעט, וגם מהם מיתרים - זה אלפרד נוסיג, ימח שמו לעד, ושוקרים מישראל, יהודים הם שנמכרו לגרמני... אף בצער זה גם נטף נחמה, יהודים יורים בהם פירות בבני כלבים... ירו! טוב להרג עשרת יהודים רעים מאשר גרוע בגויים אחד, אף לא הכל יומת! עוד אילי-כספים ישנם, ומס יוטל על אלה: כך וכך לכלי המלחמה!

יב

ומעבירים מעליה לעליה, מלש לנובוליפיה, מנובוליפיה דרך גג אל תוף קצר אחת בסמוצ'ה, מסמוצ'ה, רחוב שומם, תפנה מינה, האקדח לה, ובפרצה, בעבי הקיר, תבוא לגיטו: אם בגרמני נתקלת - לה! לה בעז דרפה, אל תרוץ, ואל תחת - חושד הוא, לנשק הוא חושש ומעלים פניו... מה עוד ישאל לכה, ידיד יקיר?

הלא אחת תשאל פמוני... חפצי כי יפגעני פגע רע, כי יכריעני, לו מיד - נחסלו
הסדנאות למחוז לובלין עוברות, למחנות העבודה, עם קמץ היהודי האחרון -
אני לא אצטרף עמם... לאו! נכאן אין בונקר בשבילי, ולצאת אליה, ארי, לא אוכל;
יש מקבלים תעודות-שליחין מאת קרוב... לו מישוהו אי-שם העלה אותי בזכרון...

אני פמת למידעי הייתי... אף מי יתן ומתי, אף לא, כי לא אמות, עלי נגור
להרג... לא עוד בנובוליפיה אני, היא מתחפלת, זה ימים בלשנו אתגולל.
בבית מכיר יושב אברך חור, משיח: מדרה בא עתה, ערים עבר
ונצרות בפולין, כל יהודי שם לא ראה, ולא נקרה לו על דרכו כל איש מישךאל.

אותו היום - יומים לפני פסח. ובערב יום-החג, השכם, הקיץ הקץ על לש,
במחבואי בלש שמעתי רעם תותחים יומם וליל, ולילה אש ראיתי אופפה הרחוב -
בוער הגיטו, בוער על חומותיו, על יהודיו האחרונים, מהבהבה ומתלבה האש!
היו שמים מוארים, ואם שוכו שם מי, הלא נשקוף והתבונן לסוף.

13.1.1944

טו. בכלות הפל

הסוף. לילה לילה לוקטים ביקוד שמים, מחתלים עשן יומם ומתלקחים בליל שנית, להחריד!

ניהי זה המראה, להבדיל, כמו אז, בראשית ימינו במדבר, עמוד ענן יומם, ועמוד האש להאיר את הלילות - עמי, מלא גיל בעת ההיא, חזק באמונתו, צעד לקראת אביב חיים: עתה - הסוף, האחרית...

פלנו פה נרצחנו על פני האדמה, השמידו את פלנו עד פלות.

ב

על מה? הנה, אל ישאל כל איש - על מה ולמה? כי מודעת לגויים זאת, לכלם, למן הטוב ועד הרע -

הרע נתן ידו לגרמנים, הטוב השקיף בעינו רק אחת, העמיד פנים... כי הוא יגן - לאו, לאו! לא ימצא כל איש לתבע דין, לחקר, לשאל, מדוע ולמה פה ארע? הפקר זמנו, כי התר, מתר לכלותנו, לרצחנו גפשי, ואין כל עגש לאשם.

ג

מעם הפולנים רדף הנד כל לוחמי חרות, אשר נפל צל חשד עליהם פי לעמם נאמנים הם... ברוסים הרבו וגם הרבו לרצת, בכפרים ובפרים - "פרטיזנים!" ואצלנו נהרגו גם עוללים בערישה, ואשר עוד לא ילדה אותם אמם, הובילו את פלנו לטרבלינקי, ובטרם ימיתנו פנו אלינו, הקיפנו בדברים:

ד

"פשטו את בגדיכם, ערכום יפה, נעליכם זוגות-זוגות, וכל אשר לכם הניחו פה, הן תצטרכו לפל עוד, לבגדים ולנעלים ולכל השאר, הלא חוזרים אתם מיד! מדרג באתם, הלא כן? מנרשה, מפריס, מפרג, מסלוניקי? לכו ונחצו אפוא!" ואלף מובאים אלי אולם... ואלף יחכו פה ערמים, עד האלף הראשון בחנק שם יומת.

וקף עשו בנו כלה, למן ינו ועד נורנגיה, ועד לפני מוסקבה - כמליונים שבעה - מלבד ילדי-עברים בבטו-אם - רק הקרות הז במינו, אשר על סף האמהות - וכל עוד יהודי שם באמריקה הרחוקה, ומקורב בארץ-ישראל - קום דרש מנד תבל גם אלה הילדים, דרש ותבע, הנרצחים ולא נולדו, ההרוגים ברחס-אם בהתנגד האם על הפעוט.

על מה? אין איש במלא תבל אשר ישאל, והכל-הכל שואל: מדוע? הט און, הט! הז כל מעון שומם בבת-יחומות שגחברו, באלפי ערים ונעירות, תוהה שם ושואל: על מה? הקשוב, הקשוב: כי לא לעולם בתים ישמו, ומעונות ריקים הן לא ריקים יהיו לעד - כי עם אחר הנה הוא בא, נאחרים-האנשים, לשון אחרת פה תהנה, נאחרים היום, הליל.

השמש בעלותה בפקר מעל לעירה בליטא ופולין לא עוד תמצא בשעת השחרית יהודי זורח במלון, וזו מגיד שם פרק תהלים, ועוד אחד לבית-מדרש צועד - בכל הדרכים יוסיפו אברים לנסע בעגלות לקראת השמש העולה, נסוע ליריד, אללי, גויים רבים כל-כף! רבים משהיו! והשוק מלא ואינו מלא, השוק, השוק כמת.

לא פאר עוד יהודי את הירידים כמלפנים, לא יתה אותם, ורוח בם לא עוד יפת, לא תתנופף קפוטה יהודית על פני שקי הקמת, תפוחי-האדמה והגריסים, על פני שנקים בהמונם, ונד של יהודי לא תנשא עוד למשש רכות בתרנגלת, להחליק עור עגל... האפר, שכור, בצער יה, יצליף סוסו הדל, ישיב העגלה מלאה לכפר... חסל! יהודים בארץ עוד אינם!

ותינוקות עברים - לא עוד יקיצו משנתם, מחלומות בבקר, וילד אינו קם
 ללכת אל ה"חדר", להתבונן בצפרים, להשתובב עוד, לשחק בחול - לא עוד!
 הן, ילדים רפים מישראל! הן, זיו-עינים! מלאכים קטנים... אי-אי מזה אתם?
 האם מכאן? ולא מכאן,
 הן, ילדות חנניות, הנסודות והמודות, אם גם פניכן נתלככו והשערות מדבבלות.

אינכם נאל ישאל עוד איש בקצור-ים, ואל תשאל, אחי, לכתרילובקה, ליהופץ...
 הרף-נא, הנח!...
 אל יבקש עוד איש מנחם-מנדלים, או טוביות-חולכים, לא ימצא "שלמה נגיד" או
 "מוטקה גנב" פי יבקשו!
 רק קול בכים בקול נביאיה, פישעיה וירמיה, יחזקאל, הושע ועמוס, מספר הנצחים,
 מן התנה,
 זה קול בכים יעלה אליהו מפי ביאליק, ישיחוד מפי שלום עליכם, מספרו של שלום
 אש.

יא

קול תורה לא ישמע עוד מבתי-השיבות, מבית-מדרש, ובחורים רבים, חנה
 פניהם תכס,
 מעדנים בתלמודם, מהעמיקם בגמרא, ממחשבות... לא, לא חנה, רק זהר הוא,
 רק נגהות...
 הנה פבו בכר... רבנים, ראשי-ישיבה, גאונים תשושים ונחלשים, מצנמים
 וממלאים בש"ס
 ובפוסקים... יהודים, גניות קטנות, וראש גדול, מצחים גבוהים ועינים בהירות -
 אינם ולא יוסיפו עוד להיות.

יב

ואם לא תישן עוד עוללה, ולא יוסיפו עוד למות בישראל ולא עוד להולד,
 ולא יושרו שירים עוד נלכבים למשוררים בישראל, סופרים גדולים, הפל, הפל
 נמחה!
 ולא יהיו תיאטראות עוד ליהודים, קול-צחוק לא ישמע שם ודמעה בהשאי לא תפלט,
 ונוגנים עברים וצירים, בךצ'ינסקים, לא יבקשו דרכים עוד חדשות, ולא ייצרו
 בצער ובשמחה.

ובערים לא יצאו מישראל לקרב למען הזולת, לא עוד במסירות-נפש, בדאגה
 וחוש לרפא, לחפש כל פצע זר ולמכאובים-מבית להתנכר,
 הוי, גוי אויל, הה, מה נואלת גם אתה, כי חץ שלחת ביהודי ממארב, ובה, בה החץ
 פגע,
 הוי, מי יושיעה, מי עוד יבנה את ארצותיה? מי עוד לה בלב ונפש יתמכר?

וקומוניסטים, נלהבי-מחות, לא עוד יתפלמסו-יריבו עם בוגדאי-ההמונים,
 נאלה יחד עם בני-חוריי, נאמני וטהורי, אשר נשאו בכל העל עד תם -
 החלוצים בישראל! נפשם העניקו לעולם ולא זנחו הפצע מבפנים,
 כי התבוננתי למריבות ההו, דאב לבי... אף מי יתן ורבתם עוד, לו בתיים עוד
 הייתם כיום!

אבוי לי, תם הכל... הייתה אמה והיא איננה עוד, היה היתה אמה והיא איננה... חסלי!
 מעשה היא, ראשיתה עוד בחמש שלנו, ועד היום הנה... ספור נוגה-נוגה ומי יאמר,
 נאה אף הוא?
 מעשה בעמלק ועד הרע ממנו, עד הגרמני... הה ארץ רחבה, ימים גדולים, שמים
 משתרעים מעל -
 אל תצטנפו צנפה אחת למחות את הרשעים מארץ, ישמדי-נא המה בידם ויספו.

15-16-18.1.1944